

Modeller for å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant utsatte ungdomsgrupper

AINA WINSVOLD & STURLA FALCK

NOTAT
NR 5/11

Modeller for å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant utsatte ungdomsgrupper

AINA WINSVOLD
STURLA FALCK

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Notat 5/2011

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2011
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-78-7894-397-7
ISSN 1890-6435

Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har på oppdrag fra Barne-, ungdoms-, og inkluderingsdepartementet kartlagt modeller som skal sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant utsatte ungdomsgrupper. Ungdommer som på ulike måter er marginaliserte, har tradisjonelt hatt lite innflytelse både på samfunnsnivå og på områder som berører dem direkte. Med de generelle modellene for medbestemmelse og medinnflytelse vil man kunne nå noen i denne gruppen, men erfaringer viser at mer spesifikke modeller er nødvendig for å sikre medinnflytelse og medbestemmelse. Vi har brukt mange ulike metoder for å søke etter modeller, den mest virksomme har vært å gå gjennom organisasjoner og fagfolk og benytte deres kontaktnett. Det finnes et stort antall og mange varierte former for generell deltakelse for unge, men overraskende få som var spesifikt rettet mot utsatte unge. Ikke minst fant vi svært få utenlandske modeller. Modellene har blitt klassifisert og presentert etter hvilket nivå deltakelsen opererer på, samtidig som det er tydelig at deltakelse i seg selv ofte er avhengig av innsatser på flere nivåer.

Vi vil rette en varm takk til de mange som vi har intervjuet. De har bidratt med mye informasjon og kunnskap samt sendt oss videre til andre interessante prosjekter. Blandt dem er Bjørn Lindstad ved Landsforeningen for oppsøkende sosialt ungdomsarbeid (LOSU), Camilla Dukefoss ved Barne- og ungdomsrådet i Oslo (BURO), Elisabeth Strøm i Bærum kommune, Barneombudets stab, Kaja Ebbing ved Redd Barna, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets prosjektgruppe og Børnerådet i Danmark. Tusen takk til leseansvarlig Margaret Ford og Lars B. Kristofersen for gode kommentarer.

NOVA, juni 2011

Aina Winsvold

Sturla Falck

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning.....	11
1.1 Om oppdraget.....	11
1.2 Begrepsavklaringer.....	13
1.3 Analytisk rammeverk for modellene som skal presenteres	14
2 Fremgangsmåte.....	20
3 Aktuelle nasjonale og internasjonale modeller.....	22
3.1 Presentasjonen av modellene	22
3.2 Samfunnsnivå	23
3.2 Systemnivå	29
3.3 Individnivå	49
4 Erfaring og implementering	67
4.1 Sentrale aktørers erfaringer.....	67
4.2 Implementering	73
5 Avslutning.....	75
5.1 Hva skal til for å øke utsatte unges medbestemmelse og medinnflytelse?.....	75
5.2 Hva karakteriserer modeller som kan gjentas og implementeres i andre kontekster?	76
5.3 Er modellene tilstrekkelig dokumentert og evaluert til å trekke klare konklusjoner?	77
5.4 Hvordan kan modeller på ulike nivåer fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt? Kan modeller på et lavere nivå gi et insitament til å videreutvikle demokratisk medinnflytelse på samfunnsnivå?	77
Summary.....	81
Litteratur	83

Sammendrag

I FNs barnekomité sin oppfølging av Barnekonvensjonen blir det pekt på at Norge bør styrke deltakelse, medinnflytelse og medbestemmelse spesielt i møte med utsatte barn og unge. Dette prosjektet har på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet kartlagt hvilke modeller eller praksisformer for å sikre medbestemmelse og medinnflytelse som eksisterer i Norge, samt hvilke modeller det finnes for dette i andre sammenlignbare land. Resultatet er presentert i katalogform.

Med begrepet «utsatte» viser vi til at prosessen er negativ for individet. De utsatte befinner seg utenfor ordinære maktkanaler og får ikke nyttegjørt seg i tilstrekkelig grad av det samfunnet mener er goder til det beste for individene. Målet er at modellene som inkluderes skal bidra til tiltaksutvikling og nye arenaer der utsatte ungdomsgrupper kan si sin mening og bli hørt. Det er også vår hensikt at modellene skal inspirere og veilede kommuner og andre når de skal inkludere utsatte barn og unge.

Vi har søkt etter modeller som primært er rettet mot å sikre at utsatte barn og unge skal få økt medinnflytelse og medbestemmelse både over forhold på samfunnsnivå og på individuelt nivå. Modeller på samfunnsnivå fokuserer på de unges medinnflytelse i nærmiljø og lokalsamfunn, modeller på systemnivå er innrettet mot tiltaksutforming og utvikling av velferdsordninger. Modeller på individnivå er innrettet mot utsatte unges medinnflytelse og kontroll over egen situasjon med særlig fokus på hjelpeapparatet. Nivåene modellene opererer på kan ofte overlape hverandre.

Det ble utført omfattende litteratursøk i flere nasjonale og internasjonale vitenskapelige databaser.

Andre metoder vi benyttet var å søke på nett, der vi med utvalgte søkeord «googlet» oss frem til både pågående og avsluttede prosjekter som beskriver modellene. Beskrivelsene er også basert på telefonintervjuer med prosjektledere eller andre ansatte. Vi har i tillegg kontaktet utenlandske barneombud, børneråd, internasjonale forskningsnettverk og nordiske vitenskapelige institutter for å finne relevante modeller. Den mest hensiktsmessige

metoden har vært «snøballmetoden», der vi gjennom direkte kontakt med organisasjoner, engasjerte og involverte personer samt prosjektledere har kunnet peile inn modeller som det finnes lite skriftlig informasjon om.

Relativt få modeller bidrar til å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant de utsatte unge i landene vi har sett på. Å sikre slik deltakelse krever ofte omfattende ressurser og tilrettelegging. Ikke minst kontinuitet, stabilitet og gode personlige relasjoner blir framhevet som viktige hjørnesteiner om de unge skal ha mulighet til innflytelse og medvirkning. Oppsøkende arbeid er ofte avgjørende for å nå målgruppen. Dessuten er det et behov for samarbeid på tvers mellom ulike etater og organisasjoner. For å fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt, må det legges til rette for at deltakelse skal kunne finne sted på flere ulike arenaer.

Noen av de presenterte modellene er relativt generelle og kan tilpasses lokale behov og ressursmessige forutsetninger, så lenge grunnprinsippene opprettholdes. De fleste modellene har imidlertid framgangsmåter og verktøy knyttet til seg som i stor grad må følges ved implementering av modellen. Slike modeller bygger på en grundig gjennomarbeidet metodikk og vil neppe gi utsatte unge samme mulighet til å fremme sine syn og få medbestemmelse om vesentlige deler av strukturen endres. Samtidig vil lokal tilpasning som regel være en forutsetning for å implementere de fleste av modellene. Modellene vi har funnet kan gjentas og implementeres i andre kontekster, det som er viktig er at de i sitt utgangspunkt er fleksible.

Forankring må både skje fra toppen og ned, og nedenfra og opp. For at en modell skal ha legitimitet, kreves både en aktiv støtte fra toppledelsen i administrasjonen (kommunen, organisasjonen) og at man er bevisst på at implementering er en kontinuerlig prosess. Men selv gode modeller krever dyktige personer for å fungere. Hvor omfattende og reell deltakelsen faktisk er, vil alltid være avhengig av aktørene, både voksne og barn.

For de unge vil den sosiale betydningen av nettverk, nye relasjoner, muligheten til å diskutere og lære av hverandre kunne være vel så viktig for individene som politisk innflytelse. Hverdagsinnflytelse betyr mye for utsatte grupper, større muligheter til å påvirke sin egen fremtid gir også en økt mestringsfølelse.

Noen av de modellene vi presenterer her har blitt evaluert, andre ikke. Håndbøkene og verktøykassene som er utviklet av tilretteleggende organisasjoner, har blitt prøvd ut gjennom implementeringer på systemnivå. Som regel har de blitt utviklet i et nært samarbeid med målgruppen.

Gode modeller for medinnflytelse har en dobbeltfunksjon for utsatte unge. De bidrar til å styrke unges demokratiske deltakelse i utviklingen av samfunn og nærmiljø, og samtidig vil deltakelsen være vesentlig for den enkeltes inkludering, selvforståelse og opplevelse av verdighet. Dette bidrar ofte til å øke inkludering og redusere opplevd ulikhet og selvvalgt eksklusjon.

1 Innledning

1.1 Om oppdraget

Barnekonvensjonen gir alle barn rett til å delta med sine meninger (Art. 12). Barnets synspunkter skal tillegges vekt, og avhengig av alder har de rett til å bli hørt også i rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet. I FNs Barnekomité sin oppfølging av Barnekonvensjon blir det pekt på at Norge bør styrke deltakelse, medinnflytelse og medbestemmelse spesielt i møtet med utsatte barn og unge. Særlig bør man få et kunnskapsgrunnlag om eksisterende ordninger og praksisformer som har som formål å gi utsatt ungdom i alderen 12–18 år medbestemmelse og innflytelse. Dette prosjektet har, på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, kartlagt hvilke modeller eller praksisformer for å sikre denne gruppen medbestemmelse og medinnflytelse som finnes i Norge, samt hvilke modeller andre sammenlignbare land har. Målet har vært at modellene som inkluderes skal bidra til tiltaksutvikling og nye arenaer der utsatte ungdomsgrupper kan si sin mening og bli hørt. Det er også vår hensikt at modellene skal inspirere og veilede kommuner og andre når de skal inkludere utsatte barn og unge.

Med modeller mener vi en overordnet beskrivelse av ulike former for brukermedvirkning og medinnflytelse. Det vil si tilnæringsmåter for å nå og arbeide med de unge. Modellene er som regel utviklet innen prosjekter for å øke barns medinnflytelse og medbestemmelse. Slike modeller vil som regel ikke være statiske da selve hensikten med modeller for deltakelse er å benytte en fleksibilitet som åpner opp for at de unge selv skal kunne påvirke utformingen. Det vil si at implisitt i de fleste av modellene ligger det en mulighet til å være fleksibel i sin tilnærming. Noen organisasjoner har utviklet konkrete verktøy eller veiledere som er en oppskrift på hvordan man kan gå fram for å maksimere deltagelse og brukermedvirkning innenfor ulike settinger. Det er altså en konkret framgangsmåte for hvordan en modell kan utformes og utføres i praksis, og av hva som er nødvendig å ha med (tilrettelegging, ressurser, kompetanse) for at modellen skal fungere etter intensjonen.

Slike modeller for medbestemmelse vil strekke seg fra demokrati-modeller for deltagelse, til konkrete modeller med oppskrifter for hvordan man går fram for at barn og unge skal kunne delta i utformingen av egne tiltak. Felles for modellene er at de skal motvirke marginalisering av barn og unge i vanskelige livssituasjoner, og at de unge skal oppleve en positiv prosess gjennom deltakelse. Dette omfatter både modeller som bygger opp likeverd og verdighet gjennom brukermedvirkning, og modeller som skal bidra til å øke unges innflytelse i saker som angår dem.

Det er ønsket at utsatte unge også deltar på arenaer og i deltakelsesprosesser på lik linje med andre unge, og at de kan inkluderes i de mer generelle modellene som retter seg mot barn og unge generelt. Samtidig vet man at det, av flere årsaker, som regel trengs andre og mer spesifikke tiltak for å nå de utsatte unge. NOVA har tidligere laget en oversikt over nordiske modeller (Winsvold & Solberg 2009) for barn og unges deltakelse, og i den fremkom det at det er mange ulike typer av deltakelse. Vi fant noen få modeller som spesielt fremmer utsatte barn og unges mulighet for medinnflytelse, men det foreligger liten kunnskap om omfang og om betingelser for deres medvirkning.

Modellene som presenteres her henvender seg til ulike grupper, blant andre til ungdommer som er på kant med rettsvesenet, pårørende til straffedømte, ungdommer som kan oppleve diskriminering, ungdommer som har droppet ut av skolen, har atferdproblemer eller som har psykiske utfordringer. Noen modeller er utformet for å jobbe forebyggende ovenfor barn og unge som befinner seg i risikosoner.

I kartleggingen har det vært naturlig å inkludere følgende problemstillinger:

- Hva skal til for å øke utsatte unges medbestemmelse og medinnflytelse?
- Hva karakteriserer modeller som kan gjentas og implementeres i andre kontekster?
- Er modellene tilstrekkelig dokumentert og evaluert til å trekke klare konklusjoner?
- Hvordan kan modeller på ulike nivåer fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt?
- Kan modeller på et lavere nivå gi et insitament til å videreutvikle demokratisk medinnflytelse på samfunnsnivå?

Disse problemstillingene vil, på grunnlag av modellene vi presenterer, bli drøftet i avslutningskapitlet. Modellene vil bli presentert i katalogform.

1.2 Begrepsavklaringer

1.2.1 *Utsatte unge*

Med utsatte unge referer vi her til barn og unge, 12–18 år, som av ulike årsaker står i eller er i fare for å komme i en marginaliseringsprosess. Dette kan også være barn og unge som har behov for ekstra oppfølging fra det offentlige hjelpeapparatet. Felles kjennetegn er at de opplever utfordringer på viktige arenaer (hjem, skole, fritid og eventuelt arbeidsliv), enten på grunn av individuelle faktorer eller ytre faktorer. Dette vet man kan føre til utfordringer i forhold til funksjon på kort og lang sikt, noe som også kan påvirke sosial inklusjon og deltakelse. Med «utsatte» forstår vi at prosessen er negativ for individet, at de befinner seg utenfor ordinære maktkanaler og ikke får nyttegjørt seg i tilstrekkelig grad av samfunnsgodene. Utsatte kan altså også karakteriseres av å være utenfor. Samtidig er *utsatte barn og unge* et upresist «sekkebegrep» som i seg selv kan virke stigmatiserende og få en selvforsterkende negativ effekt. I Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet sin rapport «Oppsøkende og utadrettet arbeid overfor ungdom utenfor opplæring og arbeidsliv» fremhever man risikoen for at begrep som «unge utenfor» kan skape forestillinger om «de og vi» – en inndeling som kan være lite hensiktsmessig da ungdom utenfor visse arenaer kan være «innenfor» på andre sosiale arenaer. Det ene utelukker nødvendigvis ikke det andre. Samtidig vet vi at det er en del som faller utenfor i utdanning og senere i arbeidsliv, og er i fare for å utsettes for flere eksklusjonsmekanismer.

1.2.2. *Brukermedvirkning medbestemmelse og medinnflytelse*

Det vi kaller medbestemmelse favner ulike deltakelsesprosesser og kan referere både til prosess og resultat (Thomas 2007:199). I begrepet *medbestemmelse* ligger det implisitt en beskrivelse av en åpen dialog der avgjørelser blir tatt i samspill med andre. For den unge betyr det at han/hun tar del i dialogen som en meningsberettiget og likeverdig part, men det innebærer sjelden at ungdommen dermed har selvstendig beslutningsmyndighet.

Samtidig er det slik at begrepene deltakelse, medbestemmelse og medinnflytelse er noe upresise og kan innebære helt ulike prosesser hos ulike aktører i ulike settinger. Derfor er det i dag vanlig at man ved beskrivelse av deltakelse for barn og unge deler opp denne i nivåer eller kategorier av deltakelse. Shier (2001) har laget en modell med en slik nivågradering som skiller ut fem kategorier av deltakelse: 1) De blir lyttet til; 2) De får hjelp til å uttrykke sine synspunkter; 3) Deres synspunkter blir tatt hensyn til; 4) De trekkes inn i pågående beslutningsprosesser; 5) De deler makt og ansvar for de beslutningene som tas.

Vi har søkt etter modeller som primært er rettet mot å sikre at utsatte barn og unge skal få økt medinnflytelse og medbestemmelse, både over forhold på samfunnsnivå og på individuelt nivå. For offentlige tjenestetilbud går gjerne modellene under begrepet *brukermedvirkning*. Brukermedvirkning setter fokus på at, i dette tilfellet, de unge skal ha ansvar for eget liv og få ta egne valg. Brukermedvirkning kan skje på individnivå der man aktivt tar del i beslutningsprosesser gjennom å medvirke og ta beslutninger i forhold som angår en selv. Den kan også foregå på systemnivå der brukerorganisasjonenes erfaringer med basis i brukerkompetansen kan bidra til å utvikle gode tjenester, blant annet gjennom at brukere deltar i planlegging, gjennomføring og evaluering av for eksempel hjelpetiltak.

1.3 Analytisk rammeverk for modellene som skal presenteres

1.3.1 Forståelse av medbestemmelse og medinnflytelse

Det er ofte diskusjoner rundt grad av deltakelse for å legitimere beslutningene, om hva medbestemmelse innebærer, og videre hva det krever av partene som er inne i prosessen. De tre første nivåene til Shier (2001 op.cit.) ansees å være et minimum for å følge intensjonene i Barnekonvensjonens artikkel 12: De unge blir lyttet til, de får hjelp til å uttrykke sine intensjoner og disse skal bli tatt hensyn til. Med andre ord blir de berørte konsultert, og deres synspunkter inngår som en del av avveiningene i forhold til beslutninger som skal tas. Begrepet medinnflytelse der man forutsetter at barn og unge trekkes mer aktivt inn i pågående beslutningsprosesser (eller

forhandlinger), fordrer at man har kommet til nivå fire i Shiers modell. Medbestemmelse strekker seg lenger og inkluderer gjerne både nivå fire (er med i beslutningsprosesser) og nivå fem (deler makt og ansvar), som er Shiers høyeste nivå. Graden av makt og ansvar vil avhenge av rammene som er satt rundt beslutningene og for gjennomføringen. De unge vil oppleve en reell innflytelse på utformingen, under betingelser som er gitt sammen med andre ansvarlige. Dette innebærer påvirkning av resultat og medansvar for utforming og konsekvenser. Ikke minst vil dette være betydningsfullt for utsatte unge som får en større rolle i sine egne liv. Det er imidlertid viktig å være bevisst på at det å delta i beslutninger på en måte som medfører ansvar, også kan oppleves belastende. Ofte kan man ta det som en selvfølge at den unge skal være interessert i å delta, å velge å ikke ta det ansvaret er også en form for medbestemmelse.

Hvilken type medinnflytelse og medbestemmelse som er mest hensiktsmessig, er avhengig av formålet med deltakelsen. Innenfor noen modeller vil selve deltakelsesprosessen være målet. I andre modeller er hensikten med deltakelsen å oppnå et bestemt mål. En rapport om nordiske modeller for barn og unges deltakelse (Winsvold & Solberg 2009) viste flere eksempler på at den sosiale deltagelsen betyr mye for de involverte. Videre at spesifikke modeller for utsatte unge kan føre til en «empowerment-prosess», en prosess som refererer til en mer positiv identitetsutforming gjennom ansvar for utviklingen av egen tilværelse. Ved at de unges egen forståelse blir tatt på alvor, kan det også gis et bredere spekter av mulige handlingsvalg og løsninger.

Det er flere grunner til at en empowerment-prosess finner sted. Blant annet kan det skje ved at det blir dannet inkluderende sosiale nettverk der ungdommen blir bevisst sine rettigheter og muligheter. Selvforsterkende effekter kan finne sted. For eksempel kan ungdom gjennom å stå frem med sine erfaringer, bidra til å påvirke egen og andres situasjon. Hjelp til selvhjelp bidrar igjen til å styrke selvforståelsen og mestringsfølelsen. Man vet også at individenes handlingsrom påvirkes negativt når man har få ressurser / verktøy til å løse problemer i hverdagen, og når mulighetene til autonomi og selvbestemmelse er begrensede (Angelin 2010).

Unge i utsatte situasjoner kan ha flere fellestrekk, men de vil også være i ulike kontekster, ha forskjellig bakgrunn og ulike individuelle behov. Til-

nærmingen til disse unge vil også være svært ulik avhengig av hva slags deltakelsesarena det er snakk om. Å være utsatt for omsorgssvikt i familien er noe annet enn å mangle venner eller ikke klare skolegangen, selv om belastninger ofte forekommer på flere arenaer samtidig. Det vil være stor forskjell på unges behov og mulighet for deltakelse om det for eksempel tas utgangspunkt i omsorgssvikt, rus, kriminalitet eller psykiske vansker. For eksempel vil barn utsatt for omsorgssvikt være i behov av andre modeller for medinnflytelse og medbestemmelse, enn modeller tilrettelagt for barn som har alvorlige atferdsvansker. Det er samtidig et skille mellom utsatte som fungerer i et eksisterende system og de som ikke gjør det. Noen er fortsatt på skolen i tilstrekkelig grad, med foreldre som støtter opp, og tilliten mellom barn/ungdom–foreldre–offentlig instans fungerer godt. Eksempler på dette kan være helserelaterte problemer, psykiatri eller sosialpedagogiske utfordringer. Modeller som retter seg mot sårbare unge, med brutte relasjoner eller med en begynnende eller vedvarende atferdsproblematikk der deler av apparatet rundt kanskje har gitt opp, krever noe helt annet. Det vil si noen som tilbyr noe utover det som kun fokuserer på å gi innflytelse og medbestemmelse. Det er også store forskjeller både på omfang og tilnæringsmåter til medinnflytelse og medbestemmelse på ulike alderstrinn innen aldersspennet 12–18 år. Uansett vil man være avhengig av flere ulike modeller for å kunne møte alle.

1.3.2 Modeller innenfor ulike nivåer

Det finnes mange gode argumenter for at barn og unge skal ha medinnflytelse: det er en lovbestemt rettighet, det gir meget viktig informasjon, alle involverte parter lærer, det er effektivt for å finne gode løsninger, og det bidrar til å vise respekt for barns integritet. Det kan også fungere normdannende for demokratisk praksis, de unge blir opplært til å bli gode, bevisste borgere, og prosessen i seg selv kan skape et bindeledd mellom unge og samfunnet, samt unge og voksne. De fleste modeller for medinnflytelse og medbestemmelse har flere elementer i seg. I tillegg til å bidra til å gi informasjon til beslutningstakere, kan de fremme deltakernes personlige utvikling, demokratiske fostring, og demokratiske rettigheter. Men som sagt, er det stor variasjon i type deltakelse, hvordan barn og unge blir inkludert, og

hvordan resultatene forankres. I mange modeller, ment for å involvere unge i demokratiske beslutningsprosesser, vil utsatt/sårbar ungdom være underrepresentert. Dersom utsatte grupperes interesser og forståelse skal bli hørt, er erfaringen at det må legges til rette for det. Avhengig av type av utsatthet krever dette ulik tilnærming på ulike nivåer.

I denne kartleggingen blir modellene delt opp på tre nivåer. De på *samfunnsnivå* fokuserer på de unges medinnflytelse i nærmiljø og lokalsamfunn. Modeller på *systemnivå* er innrettet mot tiltaksutforming og utvikling av velferdsordninger. Modeller på individnivå er innrettet mot utsatte unges medinnflytelse og kontroll over egen situasjon, med særlig fokus på hjelpeapparatet. Nivåene vil i en del tilfeller være såpass overlappende at det er vanskelig å skille dem. Men selv om nivåene skiller seg analytisk fra hverandre, er de ofte innbyrdes avhengige av hverandre og reflekterer hverandre. Samtidig vil modeller på ulike nivåer tiltrekke seg, og være innrettet mot ulike ungdomsgrupper.

Modeller knyttet til *samfunnsnivå* vil si modeller som har som mål å gi unge mulighet til først og fremst å påvirke avgjørelser i lokalsamfunn og nærmiljø. Eksempler på slike modeller er blant annet ungdomsråd, ungdommenes fylkesting, og barn og unges kommunestyre (Knudtson & Tjerbo 2009). Cirka tre firedeler av kommunene har ungdomsråd i dag (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009), og slike medvirkningskanaler betegnes gjerne som forvaltningens brukerkanal (Knudtson & Tjerbo 2009: 35). Felles for de ulike modellene er at deltakelsen er forankret i strukturer – uavhengig av personer, interesser, og i mange tilfeller representativitet (Guldvik 2000). Slike faste strukturer kan være positivt i den forstand at man «sikrer» en type av representativitet gjennom at voksne gir barn og unge faste rammer å forholde seg til, og muligheten til å kunne påvirke sine omgivelser blir mer forankret. I forær på dette nivået har man som regel fire måter å ha innflytelse på: initiere saker, gi innspill til forarbeidet, delta i og spille inn i prosesser, bestemme over midler og arrangementer (Knudtson & Tjerbo 2009). Samtidig er man på ingen måte sikret medbestemmelse eller medinnflytelse selv om strukturene ligger til rette for det (Vestel et al. 2003). Særlig utsatte/sårbare barn og unge har tradisjonelt hatt liten medinnflytelse og representativitet, i slike fora, og man har erfart at det kreves en bevisst sats-

ning for å inkludere denne gruppen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009). På dette nivået og innenfor slike formelle råd er det mer generelle ungdomsinteresser og ungdomsperspektiv som skal fremmes. Det kan være en utfordring å sikre at deltakerne ikke representerer et for snevert og skjevt utvalg av ungdomsbefolkningen, og at det ikke er fokuset til organiserte særinteresser som får mest oppmerksomhet.

Samtidig er det vanlig å skille mellom representative ordninger for unge, som innebærer ungdomsråd, ungdommenes bystyre og lignende hvor prinsippene for representasjon er «vote», og mer deltakerdemokratiske medvirkningsordninger der prinsippet for representasjon og medvirkning er «voice» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 2009). «Voice» betyr at den unge deltar fordi vedkommende er berørt av saken eller har relevant kompetanse, kunnskap og/eller ressurser. Generelt i samfunnet øker praksisen med uformelle samhandlingsformer, dette gjenspeiler seg blant annet i flere interessegrupper og paneler for direkte berørte.

I denne rapporten vil modeller på *systemnivå* vise til modeller som har som formål å høre og involvere bestemte ungdomsgrupper i utvikling av offentlige ordninger og tilbud, samt i egne tiltak. Kommunikasjonen går som regel via direkte henvendelser til disse gruppene, eller at gruppene selv oppsøker makthavere for å fremme sitt syn. Marginaliserte har, med utgangspunkt i nettopp deres utsatte posisjon, kunnet utvikle en styrke og fått en påvirkningskraft gjennom denne type av organisering/modell (Winsvold 2004; Winsvold & Solberg 2009). Noen organisasjoner og myndigheter jobber overfor barn og unge på denne måten, det kan også fungere som en form for brukermedvirkning. På dette nivået er det vanlig med spesifikke interessegrupper, men også skoler og fritidsklubber kan være mulige arenaer for å legge til rette for at også utsatte unge skal få innflytelse. De aller fleste unge går på skolen, som dermed er et viktig kontaktpunkt. Skolene er ansvarlige for å gi opplæring i demokratiske ferdigheter, samt har mulighet til å benytte programmer for å fremme inkludering og hindre utstøtning. Ved fritidsklubber har man fordel av muligheten til å oppnå dypere kontakt med gruppene.

Modeller knyttet til *individnivå* henviser til modeller med formål å legge til rette for brukermedvirkning, som grunnlag for individuell tilpasning

av tiltak og støtte. Brukermedvirkning og «empowerment» har kommet inn som sentrale elementer for å inkludere utsatte ungdommer. Brukermedvirkning blir sett på som en forutsetning for utøvelse av aktivt medborgerskap i et demokratisk samfunn. Samtidig er det et virkemiddel for å sikre mer effektive valg og bedre utnyttelse av ulike hjelpetiltak. Som regel vil tiltakene fungere svært mye bedre hvis brukeren har vært med på å utforme dem. Erfaringsmessig vet man at ved å inkludere brukere og andre utsatte personer og grupper, og gi dem ansvar i og for sine egne liv, fører til økt selvaktelse (Kristiansen & Skårberg 2010). Videre ansees dette å være en mulighet til å bygge sosial kompetanse, og derigjennom forebygge sosial ekskludering. Ofte vil modeller på individnivå kunne sammenfalle med modeller på systemnivå.

2 Fremgangsmåte

For å få en oversikt over aktuelle prosjekter og artikler som beskriver/ omtaler/omhandler modeller eller verktøy som skal bidra til å sikre utsatte ungdomsgrupper medbestemmelse og innflytelse, har vi benyttet flere ulike metoder.

Det ble utført omfattende litteratursøk i følgende nasjonale og internasjonale vitenskapelige databaser (norske, engelske, svenske og danske): BIBSYS, DANBIB, LIBRIS, NORART og CSA Sociological abstracts. Det ble utført to ulike søk i databasene med relevante, tematiske søkeord innen temaet. Først et litteratursøk som var spesifikt rettet mot modeller for medbestemmelse for utsatte barn. Resultatet var svært få treff, og det ble derfor gjort et bredere søk med mer åpne kategorier. I det andre søket fikk vi betydelig flere treff, men lite var relevant for utsatte unge. Det minimale antallet vi fant om temaet i vitenskapelige databaser, viser at det er svært få forskningsprosjekter som beskriver eller evaluerer modeller som sikrer medvirkning for utsatte unge. Noen undersøkelser er imidlertid publisert i rapport- eller notatserier fra ulike forskningsinstitusjoner. Disse har måttet søkes gjennom relevante institutters eller myndigheters nettsider.

Den andre metoden vi benyttet var å søke på nettet, der vi med utvalgte søkeord «googlet» oss frem til både pågående og avsluttede prosjekter som beskriver modellene. På nettet har det vært mulig å søke informasjon fra omtaler av modeller for unges medvirkning i kommunene, oppslag i media, samt debatter med henvisninger til konkrete modeller. I søk etter internasjonale modeller har vi brukt engelske eller svenske søkeord, der vi også har googlet oss videre frem. Vi har også kontaktet utenlandske barneombud, børneråd, internasjonale forskningsnettverk og nordiske vitenskapelige institutt for å finne relevante modeller.

Vi har i stor grad benyttet en såkalt «Snøball»-metode, det har vist seg å være den mest hensiktsmessige metoden for å finne relevante modeller. Gjennom direkte kontakt med organisasjoner, engasjerte og involverte personer, samt prosjektledere, har det vært mulig å peile inn modeller som det

finnes lite skriftlig informasjon om. Vi har videre benyttet kontaktnettet til sentrale organisasjoner for barns rettigheter, deriblant Barneombudet, Redd barna, Forandringsfabrikken, og Barne- og Ungdomsrådet i Oslo (BURO). Vi har intervjuet relevante aktører som arbeider direkte med barn og unge, og som har bidratt i arbeidet med å utvikle modeller. Vi har også tatt utgangspunkt i kunnskap fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS), Landsforeningen for oppsøkende sosialt ungdomsarbeid (LOSU), utekontakter, Konfliktrådet, osv.

Kriterier for å inkludere og ekskludere modeller i rapporten

Det finnes som sagt mange generelle modeller som også skal inkludere utsatte unge. Vi har stort sett valgt å fokusere på de modellene eller de verktøyene som er direkte rettet mot å sikre utsatte barn og unge medbestemmelse. Men vi har også vært interessert i hvordan man går frem for å sikre dette innenfor en mer generell modell rettet mot alle unge. Modeller som er tatt med kan gjentas i andre settinger, men må ofte tilpasses lokale kontekster.

For at modellene skulle bli inkludert, var det krav om at de hadde vært benyttet de siste fem årene. Det ble heller ikke ansett som en modell for medvirkning der terapeuter (eller lignende) snakket med og hørte på barna som del av en behandlingsform.

Vi fant relativt få spesifikke og relevante modeller for utsatte unge i nordiske og andre sammenlignbare land. Vi fikk referanser til en del spesifikke modeller for utsatte ungdommer i det vi kaller utviklingsland, men har ikke inkludert slike modeller som ikke er relevante eller appliserbare i Norge. Ofte inngikk modellene som en del av et prosjekt.

Modellene presenteres i forenklet form, med fokus på de viktigste elementene for deltakelse, med henvisninger til websider, kontaktpersoner og lignende.

3 Aktuelle nasjonale og internasjonale modeller

3.1 Presentasjonen av modellene

Som tidligere nevnt, blir de ulike modellene i denne rapporten kategorisert etter hvilket nivå som modellene først og fremst agerer på. Det vil si at vi skiller mellom samfunnsnivå som fokuserer på de unges medinnflytelse i nærmiljø og lokalsamfunn, modeller på systemnivå som er innrettet på tiltaksutforming og utvikling av velferdsordninger, og modeller på individnivå innrettet for å øke utsatte unges medinnflytelse i hverdagen og kontroll over egen situasjon. Som nevnt i kapitlet om fremgangsmåter, fant vi forholdsvis få modeller som var spesifikt innrettet mot å sikre barn og unge innflytelse og medbestemmelse. Det vi derimot fant var organisasjoner eller initierte prosjekter som hadde dette som satsningsområde, enten permanent eller på prosjektbasis. På prosjektbasis var slike modeller ikke sjelden en del av et forskningsprogram. Noen organisasjoner som jobber spesifikt med barn og barns rettigheter, har utviklet veiledere og konkrete verktøy for å sikre best mulig deltakelse. Det var overraskende få internasjonale modeller for medinnflytelse og medbestemmelse som passet for norske forhold. Det finnes derimot en del modeller for utsatte barn som lever under helt andre betingelser enn barn i Norge, disse har ikke blitt inkludert i rapporten.

Sentralt i presentasjonene er å vise til målgruppen for modellen/verktøyet, modellenes hovedmål og gjennomføring, om det finnes dokumenterbare erfaringer (evalueringer), og hvem man kan kontakte eller hvor man kan søke mer informasjon. Gjennom den definerte målgruppen vil også de spesifikke problemområdene og sosiale kontekst som modellene er utformet for eller tilpasset til, bli tydelig.

3.2 Samfunnsnivå

Modellene som blir presentert her operer på et *samfunnsnivå*. I Norge finnes ungdomsråd i et stort antall kommuner. Gjennom de generelle modellene *kan* man lykkes i å nå de mest utsatte ungdomsgruppene, men det er ikke noe som *sikrer* deres deltakelse i slike fora. Som tidligere nevnt vil hensikten med deltakelsen være ulik. Noen fora er basert på formelle strukturer der hensikten er å få frem et ungdomsperspektiv gjennom deres stemme ved valg, ofte referert til som «vote». Andre er basert på «voice» der de unges stemme er med blant flere som kan påvirke beslutningsprosesser og policy, eller legge grunnlag for «vote». De generelle modellene på dette nivået er innrettet mot «vote», men man kan gjennom aktiv innsats også få frem de utsatte ungdommenes stemmer og perspektiver.

Modeller:

Modell: Barneombudets Ungdomspanel

Systemnivå / samfunnsnivå: Oslo-området

Beskrivelse:

Hovedoppgaven for panelet er å gi Barneombudet direkte informasjon om ungdommers oppfatning av og meninger om aktuelle saker, mediasaker eller nye problemstillinger. Ungdomspanelet fungerer som rådgivere for Barneombudet i forskjellige saker, både ting som de selv ønsker å ta opp med barneombudet og ting som barneombudet ønsker å diskutere med dem. Temaer som panelet tar opp, kan komme på eget initiativ fra panelet, på forespørsel fra andre, eller Barneombudet tar del i utformingen av aktuelle saker for ungdomspanelet. Metoder panelet benytter seg av er idémyldring, dialog, rangering av viktighet, ansvarskart osv., før panelet tar stilling i saker. Barneombudet skal så formidle de unges syn utad.

Panelet består av maksimalt 15 medlemmer mellom 13 og 18 år og blir stort sett rekruttert fra videregående skoler i Oslo og Akershus. Ungdommene rekrutteres fortløpende gjennom en søkeprosess der Barneombudet sender plakater til skoler og ber ungdom om å søke via nett. Det rekrutteres også via ungdomsklubber og andre miljøer. Det er de unge deltakerne selv som gjennomgår søknadene før de bestemmer nye kandidater. Rekruttering til Ungdomspanelet via skolene sikrer ikke utsatte ungdomsgrupper direkte, men kan gjennom fokusområder tilby medvirkning for ulike grupper.

Ungdomspanelet møtes som regel hver 6. uke. Barneombudet legger til rette for opplæring og sekretærfunksjoner. Panelet får en hovedkontaktperson hos Barneombudet som er med i utformingen av ansvarsområder, foreldre skal gis informasjon, og annet legges til rette. De unge kan, i den grad de ønsker, delta i relevante møter og på konferanser. De deltar også i Barneombudets virksomhetsplanlegging og interne ansettelser. Ombudet har nå spilt inn til departementet et ønske om at ungdom også skal delta i å utnevne nytt ombud (hvis mulig).

Start/slutt: Siden 2006. Pågår.

Samarbeidsparter: Barneombudet og eventuelt andre relevante aktører.

Personell: Støtte av Barneombudets personell.

Rapport/dokumentasjon: Barneombudets hjemmeside og årsmelding 2010.

Ansvarlig instans:

Navn: Barneombudet

Adr.: Hammersborg torg 1, 0179 OSLO

Tlf.: 22 99 39 50

Email: post@barneombudet.no

Hjemmeside: <http://www.barneombudet.no/ungdomspanel/ungdomsrad/>

Samfunnsnivå: Oslo

Beskrivelse:

BURO er et samordnings- og samarbeidsorgan for barne- og ungdomsorganisasjonene med en generell målsetting å bedre barn og unges situasjon, og påvirkningsmulighet, i Oslo. BURO har svært varierte modeller og metoder for medvirkning og medbestemmelse, avhengig av formålet: Ungdommens bystyremøte, Ungdommens bydelsutvalgsmøte / ungdomskonferanser i bydelene, Ungdomshøringer, Sentralt ungdomsråd, lokale ungdomsråd, og referansegrupper. De arbeider generelt for å styrke ungdoms mulighet til medvirkning både på institusjonelt og på individuelt nivå. På det individuelle nivået både gjennom opplæring av elevråd og ungdomsråd, og gjennom ungdomsinformasjonstjenesten UngInfo. De jobber aktivt for å rekruttere utsatte barn og unge, blant annet gjennom arbeidsgruppen *MinUng* som jobber med rekruttering av minoritetsungdom til organisasjonene, og med å øke kompetansen på minoritetsfeltet hos medlemsorganisasjonene. Ung Medbestemmelse er et prosjekt der de satser på ungdomsmedvirkning utenfor ungdomsorganisasjonene. Prosjektet har som oppgave å veilede og styrke de lokale ungdomsrådene i bydelene. I de lokale ungdomsrådene er det vanlig å ha representanter fra elevrådet, ungdomsklubber og organisasjoner, blant annet ressursentre for ungdom.

Start/slutt: Etablert i 1985. Pågår.

Samarbeidsparter: Eies av og representerer i dag 54 barne- og ungdomsorganisasjoner.

Personell: Noen tilsatte, mange frivillige innen organisasjonene.

Finansiering/økonomi: Oslo kommunes byrådsavdeling for kultur og utdanning har ansvaret for behandling av økonomisk tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner i Oslo.

Rapport/dokumentasjon/:

Rapport: Friberg, J., Gautun, H. (2007) *Inkludering av etniske minoriteter i frivillige organisasjoner og i fotballag for barn og ungdom i Oslo*. Fafo-rapport 2007:16, Oslo

Ansvarlig instans:

Navn: Barne- og ungdomsrådet

Adr.: Møllergata 3, 0179 Oslo

Kontaktperson: Camilla Dukefoss

Tlf.: 24 14 98 30

Email: post@buro.no

Hjemmeside: <http://buro.unginfo.oslo.no/>

Modell: Ungdommens fylkesting

Samfunnsnivå: I et utvalg av fylker

Beskrivelse:

Ungdommens fylkesting (UFT) er en modell som et utvalg fylker benytter for å organisere ungdommenes innflytelsesarbeid. UFT er i de aktuelle fylkene det øverste organet for de unge. Målet er å fremme saker som primært barn og unge er opptatt av og sørge for at deres saker kommer på den politiske dagsorden. UFT har også et Ungdomspanel som jobber med å forberede saker mellom hvert fylkesting.

UFT sitt formål er å være en arena for ungdom fra hele fylket, å programfeste deres politiske synspunkter og arbeide for å få gjennomslag for disse ved å være ungdommens talerør i politikken. UFT har også med representanter fra ulike ungdomsorganisasjoner. UFT samarbeider i en viss grad med Barneombudet og opererer på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Gjennom samarbeidet med Barneombudet vil de også kunne samarbeide med utsatte grupper, deriblant Barneombudets ekspertgrupper (se senere). Blant annet tar de opp handlingsplaner for velferdstiltak, situasjonen for utsatte grupper og ungdomspolitiske handlingsplaner. En god del fylker har valgt andre modeller enn Ungdommens fylkesting. Andre modeller kan blant annet være Fylkesseleivråd, Ungdomspolitisk utvalg, Regionalt barne- og ungdomsråd (BUR) osv.

Start/slutt: Tidspunkt for oppstart varierer i de ulike fylkene. Pågår.

Rapport/dokumentasjon: Mer informasjon vil man få på nettsiden:
<http://ungweb.no/UNGweb/Du-bestemmer>

Ansvarlig instans:

Kontaktpersoner fins på hjemmesidene til de enkelte av ungdommenes fylkesting.

Modell: Aktiv Ungdom (Youth in Action)

Samfunnsnivå: Landsdekkende, og innenfor EU / EØS land

Beskrivelse:

Aktiv Ungdom ('Youth in Action' programme) er et ungdomsprogram for ikke-formell læring, målgruppen er 13 år og oppover. Programmet gir en mulighet til å øke de utsatte unges deltakelse og medinnflytelse. Gjennom dette programmet kan man søke om midler til å organisere og utvikle ulike tiltak for utsatte ungdomsgrupper. Aktiv Ungdom henvender seg både direkte til de unge og til de som jobber med ungdom.

Aktiv ungdom ligger under *Education and Culture DG* som er EUs støtteordning for ungdomsprosjekter. De fordeler 16 millioner hvert år til ungdomsprosjekter i Norge. Man kan få opptil 65 000,- kr til ungdomsstyrte prosjekter. Programmet gir støtte til for eksempel gruppeutveksling og tilskudd til ungdomsarbeidere, internasjonale demokratiprojekt, ungdomspolitiske møter og lignende. Det ligger også et potensiale her for alle ungdomsgrupper siden de på eget initiativ kan søke.

Utsatt ungdom er en prioritert gruppe for organisasjonen. De spesielle utfordringer kan være knyttet til sosiale vanskeligheter, økonomiske vanskeligheter, funksjonshemninger, problemer knyttet til skolegang, kulturelle forskjeller, helseproblemer, eller geografiske begrensninger.

Formålet er å styrke ungdoms aktive medborgerskap, deltagelse og samfunnsengasjement. De har også et internasjonalt perspektiv som går på å styrke ungdoms internasjonale forståelse, toleranse og solidaritet. Noe som krever frivillig og aktiv deltagelse. Aktiv Ungdom støtter både nasjonale og internasjonale prosjekter, blant andre demokratiprojekter, prosjekter om ungdoms medvirkning, gir tilskudd til ungdomsarbeidere, opplæringsaktiviteter for de som jobber med ungdom og ungdomspolitiske møter.

Start/slutt: Start 2000. Pågår

Samarbeidsparter: 31 land involvert i EU inngår i prosjektet.

Finansiering/økonomi: Bufdir administrerer midlene fra EU.

Rapport/dokumentasjon/:

Rapport: Erstad, O., Dalaaker, D. & Silseth, K. (2007) *Evaluation of the Youth community action programme 2000-2006 – Norway*. Institute for Educational Research, University of Oslo

Ansvarlig instans:

Navn: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Adr.: Stensberggata 27, Oslo

Kontaktperson: Erik Langbråten

Tlf.: 46 61 50 00

Email: post@bufdir.no

Hjemmeside: <http://www.aktivungdom.eu/kontakt/>

Modell: San Francisco Youth Commission

Samfunnsnivå: San Francisco, USA

Beskrivelse:

San Francisco Youth Commission er et lokalt ungdomsråd som ligger under virkeområdet til «Board of Supervisors» som tar opp saker innen områder som angår barn og unge på kommunenivå. Målgruppen for denne modellen er unge mennesker generelt, men integrert i modellen er det en egen metode for å inkludere ulike grupper av unge. Målet er å sikre at flere perspektiv kommer med. Sentrale elementer er at representantene som blir valgt inn skal representere ulike etnisiteter, raser, kjønn og seksuell orientering. Man har her utviklet strikte formelle rutiner som skal påse representativitet og at prosedyrene blir fulgt. Rådet består av 17 representanter «commissioners» i alderen 12–23 år, som innehar posisjonen i minst ett år. Man har et spesielt fokus på temaer om marginalisering og utenforskap, og hvilke virkemidler man skal ta i bruk for å styrke denne gruppen. De unge innehar selv lederroller i rådet og skal fungere som rådgivere både overfor Board of Supervisors og borgermesteren av San Francisco.

Start/slutt: Startet i 1996. Pågår.

Finansiering/økonomi: Er en del av City Hall og går under deres administrasjon.

Rapport/dokumentasjon/:

Artikkel: Checoway, B., Allison, T. & Montoya, C. (2005) Youth participation in public policy at the municipal level. *Children and Youth Services Review* 27:2005. 1149 - 1162

Internettside: <http://www.sfbos.org/index.aspx?page=7180>

Ansvarlig instans:

Navn: City Hall

Adr.: Dr. Carlton B. Goodlett Place, Room 345

San Francisco, CA 94102-4532

Kontaktperson: Mario Rubiano Yedidia, Director

Tlf.: US - (415) 554-6446

Email: mario.yedidia@sfgov.org

Hjemmeside: <http://www.sfbos.org/index.aspx?page=5585>

3.2 Systemnivå

På **systemnivå** finner vi flere eksempler på modeller som skal bidra til å sikre utsatte barn og unge medbestemmelse og medinnflytelse. Ofte er det organisasjoner som jobber med barns rettigheter som legger til rette for at deres deltakelse kan finne sted. På systemnivå fant vi innslag av strukturelle modeller med fastlagte emner og arbeidsmåter, og mer uformelle modeller. Sistnevnte har til hensikt å fremme spesifikke erfaringer som kan bidra til ny kunnskap som igjen kan føre til bedre tilretteleggelse for de berørte. Begge er rettet mot å fremme det vi kaller «voice». Felles er ofte at man har lagt til rette for at de unge kan danne grupper eller organisere seg, både for å bearbeide sine egne erfaringer og for å bidra med sin kunnskap til andre i lignende situasjoner. Samtidig er en annen vesentlig del å legge til rette for at de unge skal få mulighet til å komme med innspill til myndigheter. På dette nivået finnes det fler spesifikke modeller og verktøy for hvordan dialogene og prosessene skal foregå. Ekspertgrupper blir benyttet av flere organisasjoner som arbeider med utsatte barn. Det er særlig tre organisasjoner som jobber for å utvikle verktøy for å sikre medinnflytelse for berørte parter: Redd Barna, Forandringsfabrikken og Barneombudet. De tre fasiliterende organisasjonene har laget håndbøker /veiledere som fungerer som verktøykasser for hvordan man skal arbeide med barn og unge, samt hvordan man skal gå frem ovenfor myndigheter og andre. Både Barneombudet og Forandringsfabrikken arbeider med flere grupper på dette nivået. Modellene vi presenterer kan benyttes i arbeidet med ulike målgrupper. Vi viser hvordan ulike målgrupper kan dra nytte av strategier bygget over samme lest.

Modeller:

Modell: Barneombudets ekspertgrupper

Systemnivå: Landsomfattende

Beskrivelse:

Barneombudet ønsket å involvere ulike utsatt barne- og ungdomsgrupper direkte i barneombudets arbeid, og opprettet derfor ekspertgrupper med barn og unge som selv har erfaring innen de områder gruppene skal gi innspill til. Barn og unge som deltar får vite at deres erfaring gjør dem til eksperter. Barneombudets tanke er at det er barn selv som er eksperter på å være barn og at de skal delta i avgjørelser som angår dem selv. Det gjelder spesielt i tilbudet til utsatte grupper. De unges unike kunnskap kan hjelpe Barneombudet til å fremme gruppens sak på en bedre måte, og bidrar, sammen med andre informasjonskilder, til å forbedre innspill til relevante etater og politiske beslutningsorganer. Ekspertgruppene blir dermed rådgivende overfor ulike ansvarlig myndigheter og kan medvirke til utvikling av tiltak som kan hjelpe andre i tilsvarende situasjon. Gruppene er ikke primært opprettet for å hjelpe de barna som deltar, men den innflytelsen de har kan være med å påvirke og skape endringsprosesser som kommer både andre og dem selv til gode.

Vanligvis har ekspertgruppene fire møter over en 4–6 måneders periode og jobber med problemstillingene sammen med Barneombudet. Barneombudet har også arrangert direkte kontakt mellom ekspertgruppen og relevante myndigheter. Et eksempel er kontakt mellom øverste politimyndighet og barn som har opplevde vold i hjemmet. Et annet er møte mellom barn som har vært på glattcelle og politiet. Et tredje er møte mellom barn som besøker foreldre som sitter i fengsel og ledelsen i Oslo fengsel. I alle disse tilfelle har det ført til betydningsfulle endringer ut fra barnas påpekte behov.

Barneombudet har utviklet en håndbok (et verktøy) som gir tydelig veiledning i hvordan arbeidet i og med ekspertgruppene skal foregå.

Eksempler på Barneombudets ekspertgrupper:

Barn og unge med familiemedlemmer i fengsel.
Barneombudets ekspertgruppe for voldsutsatte barn.
Ekspertgruppen med jenter utsatt for incest.
Ungdom som har erfaring med å bli brukt som tolk.
Ekspertmøte med rom-barn.
Ekspertgruppen med barn som har levd med vold i familien.
Ekspertgruppe med barn og unge som har fått en forelder utvist fra Norge etter brudd på straffeloven.
Mindreårige gutter som har sittet på glattcelle/politiarrest.
Ungdommer som har erfaring med å bo på hybel
Ungdommer som bor på barnevernsinstitusjon
Ekspertgruppe frafall fra videregående opplæring
Barn som lever i fattige familier
Barn som opplever samlivsbrudd
Barn som har foreldre som er utvist fra landet

Start/slutt: Oppstart varier ut i fra tema. Pågår.

Samarbeidsparter: Relevante myndigheter ut i fra saksområde, samt relevante organisasjoner for kontakt med de aktuelle gruppene, for eksempel Foreningen for fangers pårørende.

Personell: Frivillige og støttes av ansatte ved Barneombudet.

Rapport/dokumentasjon: Barneombudets hjemmeside og årsmelding.

Et stort antall publikasjoner vil bli funnet på denne nettsiden:
<http://www.barneombudet.no/publikasjoner/>

Ansvarlig instans:

Navn: Barneombudet

Adr.: Hammersborg torg 1, 0179 OSLO

Tlf.: 22 99 39 50

Email: post@barneombudet.no

Hjemmeside: <http://www.barneombudet.no/eksperter/>

Modell: Barneombudets ekspertmøter

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

For å få fram barn og unges meninger om hva som er problematisk, bør endres, utvikles eller er bra i ulike lokalsamfunn, benytter Barneombudet blant annet ekspertmøter. Et ekspertmøte er et *engangsmøte* med en gruppe barn eller unge som gir Barneombudet informasjon i forbindelse med et møte eller et foredrag, eller et spesielt tema som Barneombudet ønsker å se nærmere på. Et slikt møte kan vare alt fra et par timer til en hel dag. Barneombudet har som mål å gjennomføre ekspertmøter når de besøker nye steder slik at akkurat de aktuelle barna kan få meddelt sitt syn. Ettersom slike møter er tilpasset barn i ulike områder, er det nye barn til hvert møte.

Ekspertgruppene har en fast struktur, nedskrevet i en veileder som fungerer som en verktøykasse, når det gjelder sammensetning og grunnregler. Det skal være en rådgiver som har ansvaret for møtet. Man skal velge en gruppe barn som har tilknytning, direkte eller indirekte, til en sak, tema eller problemområde. Alle skal gis grundig informasjon om hva som er bakgrunnen for temaet, hva som skal diskuteres, og hvordan. Det skal også avklares hvilke hjelpemidler som er nødvendige og tilgjengelige. De voksnes rolle skal avklares og visittkort skal medbringes. I selve møtet er det viktig å ha en møteleder og en referent, samt lage grunnregler sammen med dem som deltar. Informasjon om Barneombudet, taushetsplikt og anonymitet skal gis. Eventuelt skal det skrives en navneliste som skal kunne brukes for å gi tilbakemelding. Hovedpunkter i referatet skal gås igjennom ved slutten av møtet slik at de unge kan få en mulighet til å legge til eller fjerne synspunkter. Informasjonen man får, skal brukes aktivt, samtidig som man skal utøve skjønn når man bestemmer seg for hva som kan brukes, for dermed å sikre at ingen blir skadelidende. Det fokuseres på at barna skal se resultater av møtene.

Et av hovedpoengene er å senke terskelen for at ulike grupper barn og unge skal bidra. Det skal legges til rette for at alle skal få mulighet til å komme med sine synspunkter på en komfortabel måte og bli hørt ut fra sine meninger og behov.

Start/slutt: Oppstart varierer ut i fra tema. Pågår

Samarbeidsparter: Relevante myndigheter og organisasjoner avhengig av saksområde og lokalsamfunn.

Personell: støtte fra Barneombudet og relevante aktører.

Rapport/dokumentasjon: Barneombudets hjemmeside og årsmelding.

Et stort antall publikasjoner vil bli funnet på denne nettsiden:
<http://www.barneombudet.no/publikasjoner/>

Ansvarlig instans:

Navn: Barneombudet
Adr.: Hammersborg torg 1, 0179 OSLO
Tlf.: 22 99 39 50
Email: post@barneombudet.no
Web: <http://www.barneombudet.no/eksperter/>

Modell: National Youth Campaign on Sexual Exploitation

Individ / systemnivå: Base i London, men med representanter fra hele UK.

Beskrivelse:

Dette er en modell som utgjør en nasjonal kampanje for å styrke deltakelsen til unge som har erfaring med prostitusjon når tiltak ovenfor denne gruppen skal diskuteres og avgjøres. Modellen ble utviklet på basis av anbefalinger som kom frem i rapporten «*Voicing our views*» (Taylor Browne 2002) og rapporten «*More than one Chance! Young people in prostitution Speak Out*» (ECPAT UK et al 2002). Et av hovedfunnene i begge rapportene var at unge mennesker involvert i prostitusjon følte seg sterkt stigmatisert og umyndiggjort. I rapportene kom det også frem at de unge ønsket å være med på å utvikle strategier og tjenester som skal rettes mot dem selv.

Modellen består av ulike elementer og har flere samarbeidspartnere. Sentralt er en rådgivningsgruppe som består av organisasjoner som jobber med de prostituerte. Andre samarbeidspartnere er organisasjoner som jobber med unge fra utsatte områder. De unge selv har ulike inngangsporter til deltakelse, da synet på seksuell utnyttning og utsatthet skiller seg meget i denne gruppen. Rekrutteringen skjer gjerne gjennom andre prosjekter eller tiltak rettet mot prostituerte, blant annet gjennom støttegrupper. Innenfor slike støttegrupper er det vanlig at deltakerne utvikler en mer felles identitet og en bevissthet som bidrar til økt styrke og at man begynner å stille flere krav.

National Youth Campaign on Sexual Exploitation, jobber aktivt med medvirkning og medbestemmelse i alle prosesser. Blant annet produserer de kvartalsvise nyhetsbrev, laget av de involverte selv. De gjør sine egne undersøkelser og spørreskjemaer, de svarer på høringer, arrangerer work shops og gir utsagn til media og offentlige myndigheter. Det ble også etter hvert ansatt en egen Campaign Coordinator. Man ser veldig tydelig nødvendigheten av en stabil organisasjon, og ikke kortsiktige prosjekter, når man jobber ovenfor en gruppe som er meget sårbar.

Rapport/dokumentasjon/:

Artikkel: Brown, K. (2006) Participation and young people involved in prostitution.

Child Abuse Review. Volume 15, Issue 5, p. 294–312, September/October 2006

Paper: Brown, K. Paying the Price: a consultation paper on prostitution. The Children's Society. Finnes på nettsiden:

http://www.nationalworkinggroup.org/system/datas/81/original/Paying_the_Price_-_Consultation_response_from_the_National_Youth_Campaign_on_Sexual_Exploitation.pdf?1255470120

Ansvarlig instans:

Navn: The Children's Society and ECPAT, UK.

Adr.: Grosvenor Gardens House

35 – 37 Grosvenor Gardens

London SW1W 0BS, UK

Tlf.: +44 (0) 207 233 9887

Email: info@ecpat.org.uk

Hjemmeside: www.ecpat.org.uk

Modell: Barnevernsproffene

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Målgruppen er unge i alderen 14–19 år med lang erfaring fra barnevernet og barnevernsinstitusjoner. Sentralt i modellen er å få frem opplevelsene av hva som har fungert bra og hva som har vært mindre bra i forhold til den hjelpen de har fått i barnevernet. Disse erfaringene vil så ligge til grunn for å gi råd som kan forbedre praksis i barnevernet og andre offentlige etater. Et viktig prinsipp i modellen er at de selv skal være aktive eiere av resultatene, blant annet gjennom at forslag og svar kun skal bli oppsummert, og ikke bli tolket av voksne før presentasjon. Blant de temaene som de har behandlet er: bli hørt; hvem skal bo hvor; hvordan voksne skal være; turnus; grenser & låsing; rus; flytting; saksbehandlere; skole; om drømmeinstitusjonen. Forandringsfabrikken fasiliterer Barnevernsproffene. Resultatene ble presentert for norske barnevernsmyndigheter første gang våren 2009.

Modellen inneholder både individuelle mål og mål på systemnivå, og målsettinger er følgende: Barn og unge i tiltak hos barnevernet skal få bedre hjelp på bakgrunn av rådene; De skal gi fagfolk innspill til hvordan unge i barnevernet ønsker å bli møtt og til hva de tror hjelper; Gi mediene innspill til hvordan sette fokus på ressursene til unge i barnevernet; Gi ungdommene i prosjektet opplæring og erfaring i å arbeide deltakende og med å presentere budskap for fagfolk og media; Gi unge som har slitt, mulighet til å fokusere på egen styrke, ressurser og muligheter; Formidle offentlig eksempler på å arbeide ikke-stigmatiserende med barn og unge i vanskelige livssituasjoner; Gi et viktig bidrag til økt brukermedvirkning i barnevernstjenesten.

Forandringsfabrikken har, i samarbeid med de unge selv og fagfolk, utviklet en metodikk for unge som skal bidra med sine utfordrende, vanskelige og vonde erfaringer. Det er en forandringsmetodikk som tar utgangspunkt i visuelle og deltakende oppdrag som skal bidra til å skape motivasjon, tillitt og engasjement. Forandringsmetodikken består av ulike faser og er inspirert av Participatory Learning and Action (PLA). Fremgangsmåten skal bidra til at dyrekjøpte erfaringer kan bli snudd til noe positivt gjennom at de unge som har opplevd dette blir anerkjent som eksperter og rådgivere innen feltet. Metodikken er beskrevet i en veileder som også kan bli brukt som et verktøy av andre som jobber med barns deltakelse. Forandringsverktøyene deles inn i fem hovedgrupper: Klimaøvelser; Virkelighetsbeskrivelser; Forandringsideer; Framtidsplanlegging; Evaluering.

Start/slutt: 2007-2011, fortsetter deretter med opplærings- og påvirkningsarbeid

Personell: Frivillige unge med erfaring fra barnevernet deltar i prosjektet.

Fasilisert av Forandringsfabrikken

Samarbeidspartere: Landsforeningen for Barnevernsbarn og Voksne for Barn 2007-09

Resultatene presentert for: Barneminister, BLD, Bufdir, Bufetat, stortingspolitikere, forskere, organisasjoner, fagfolk i barnevernet.

Finansiering: Prosjektstøtte fra Extrastiftelsen og deretter tilskudd fra Bufetat

Dokumentasjon: Resultatene presentert i resultathefte, utgitt mai 2009.

Fra Forandringsfabrikken: "Håndbok for forandrere" med forandringsfilosofi og metodikk http://forandringsfabrikken.no/norsk/?page_id=269.

Ansvarlig instans:

Navn: Forandringsfabrikken

Adr.: Øvre Slottsgate 7, 0157 Oslo

Kontaktperson: Marit Sanner

Tlf.: 47 91 19 65 61

Email: marit@forandringsfabrikken.no

Hjemmeside: <http://forandringsfabrikken.no/norsk/>

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

JustisProffene er unge i alderen 14–24 år med erfaring fra soning i fengsel, varetekt, glattceller, soning av straff på barnevernsinstitusjon og samfunnstjeneste. Deres fremste målsetting er å presentere svar på hvordan de mener myndighetene bør møte unge lovbrøyttere og hvilke systemendringer som må komme på disse områdene..

JustisProffene er fasilitert av Forandringsfabrikken og man benytter samme metode som ovenfor Barnevernsproffene (som nevnt ovenfor). Forandringsfabrikken har, i samarbeid med de unge selv og fagfolk, utviklet en metodikk for unge som skal bidra med sine utfordrende, vanskelige og vonde erfaringer. Det er en forandringsmetodikk som tar utgangspunkt i visuelle og deltakende oppdrag som skal bidra til å skape motivasjon og engasjement. Man starter prosessene med leker og energiskapere for å skape trygghet og bygge tillit. Deretter følger kartleggingsfasen, der erfaringer fra virkeligheten beskrives. Avhengig av målsettingen følger metoder for idéutklekking, handlingsplanlegging og for å gi tilbakemeldinger. Forandringsmetodikken er inspirert av Participatory Learning and Action (PLA). Fremgangsmåten har bidratt til at dyrekjøpte erfaringer har blitt snudd til noe positivt gjennom at de unge som har opplevd dette har blitt eksperter og rådgivere innen feltet. Metodikken er beskrevet i en veileder som også kan bli brukt som et verktøy av andre som jobber med barns deltakelse. Forandringsverktøyene deles inn i fem hovedgrupper: Klimaøvelser; Virkelighetsbeskrivelser; Forandringsideer; Framtidsplanlegging; Evaluering

Start/slutt: 2009-2011, fortsetter med opplærings- og påvirkningsarbeid

Personell: Frivillige unge med erfaring som lovbrøyttere deltar i prosjektet.
Fasilitert av Forandringsfabrikken

Samarbeidspartner: Røde Kors er prosjektets samarbeidsorganisasjon

Resultatene presentert for: Justisminister, justispolitikere, Justisdepartementet, forskere og andre fagfolk, organisasjoner, kommuner, institusjoner og bedrifter.

Finansiering: Prosjektstøtte fra Extrastiftelsen og støtte fra Røde Kors

Dokumentasjon: Resultatene presentert i resultathefte, utgitt november 2010. Fra Forandringsfabrikken: "Håndbok for forandrerer" med forandringsfilosofi og metodikk
http://forandringsfabrikken.no/norsk/?page_id=269

Ansvarlig instans:

Navn: Forandringsfabrikken

Adr.: Øvre Slottsgate 7, 0157 Oslo

Kontaktperson: Marit Sanner

Tlf.: 47 91 19 65 61

Email: marit@forandringsfabrikken.no

Hjemmeside: <http://forandringsfabrikken.no/norsk/>

Modell: FlytteProffene

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Målgruppen er unge i alderen 13–19 år med mye flytteerfaring innen barnevernet. Ungdommene har som regel flyttet mellom flere fosterhjem og/eller insitusjoner noe som betyr at de har erfart mange oppbrudd og reetableringer i helt nye miljøer. FlytteProffene ønsker å bruke sine erfaringer til å rådgi barnevernsatte, politikere (myndigheter) og studenter i hvordan man bør tenke rundt barn i barnevernet og flyttinger. Med deres erfaring ønsker de å være viktige bidragsytere i fagdiskusjoner, opplæring, veiledning og enkeltsaker. De har produsert 5 kortfilmer som skal fungere som opplæring og inspirasjon for studenter og for ansatte i norsk barnevern.

Temaene Flytteproffene har behandlet og gitt innspill til myndigheter om er: Tanker og følelser om flytting; Å ikke passe inn; Erfaringer fra å flytte i barnevernet; Skole på alvor; Om hvordan flytting påvirker skolegang; De gode voksne i barnevernet; Om de voksnes avgjørende betydning; En best mulig flytting.

FlytteProffene er også fasilitert av Forandringsfabrikken som har, i samarbeid med de unge selv og fagfolk, utviklet en metodikk for unge som skal bidra med sine utfordrende, vanskelige og vonde erfaringer. Det er en forandringsmetodikk som tar utgangspunkt i visuelle og deltakende oppdrag som skal bidra til å skape motivasjon og engasjement. Man starter prosessene med leker og energiskapere for å skape trygghet og bygge tillit. Deretter følger kartleggingsfasen, der erfaringer fra virkeligheten beskrives. Avhengig av målsettingen følger metoder for idéutklekking, handlingsplanlegging og for å gi tilbakemeldinger. Forandringsmetodikk er inspirert av Participatory Learning and Action (PLA). Fremgangsmåten har bidratt til at dyrekjøpte erfaringer har blitt snudd til noe positivt gjennom at de unge som har opplevd dette har blitt eksperter og rådgivere innen feltet. Metodikken er beskrevet i en veileder som også kan bli brukt som et verktøy av andre som jobber med barns deltakelse. Forandringsverktøyene deles inn i fem hovedgrupper: Klimaøvelser; Virkelighetsbeskrivelser; Forandringsideer; Framtidsplanlegging; Evaluering

Start/slutt: 2010-2011, fortsetter med opplærings- og påvirkningsarbeid

Personell: Frivillige unge med mye erfaring fra barnevernet deltar i prosjektet.
Fasilitert av Forandringsfabrikken

Samarbeidspartner: Redd Barna er prosjektets samarbeidsorganisasjon. I referansegruppa deltok Organisasjonen for Private barnevernstiltak, Ideelle Barnevernsinstitusjoner, Bufetat Region Øst, Bufdirektoratet og Redd Barna.

Resultatene presentert for: Barneminister, Stortingspolitikere, ansatte fra BLD, Bufdir, Bufetat, forskere, ansatte i organisasjoner, fagfolk i ulike deler av barnevernet

Finansiering: Prosjektstøtte fra Extrastiftelsen og støtte fra Redd Barna

Dokumentasjon: Resultatene presentert i opplæringsfilmer, utgitt mars 2011.
Fra Forandringsfabrikken: "Håndbok for forandrere" med forandringsfilosofi og metodikk
http://forandringsfabrikken.no/norsk/?page_id=269

Ansvarlig instans:

Navn: Forandringsfabrikken
Adr.: Øvre Slottsgate 7, 0157 Oslo
Kontaktperson: Marit Sanner
Tlf.: 47 91 19 65 61
Email: marit@forandringsfabrikken.no
Hjemmeside: <http://forandringsfabrikken.no/norsk/>

Modell: LOSUs oppsøkende og forebyggende arbeid

Individnivå / systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Landsforeningen for oppsøkende sosialt ungdomsarbeid (LOSU) er en nasjonal interesseorganisasjon for kommunale tjenester/tiltaksapparat som driver oppsøkende arbeid blant ungdom. Dette inkluderer blant annet utekontakter, uteseksjoner, ungdomskontakter eller ute/felt/gate-team. Målgruppen er sårbar ungdom i alderen 13 år og opp til midten av tyveårene.

Medlemmene i LOSU benytter alle en modell som går ut på å etablere kontakt med ungdommene gjennom oppsøkende arbeid i nærmiljøet. Samtidig vil selve praksisene skille seg en del fra hverandre avhengig av størrelse på kommunene, infrastruktur og type av ungdomsmiljø. Ofte benyttes kommunesentra, kjøpesentre, skolesoner, ungdomsklubber eller andre arenaer i nærmiljøet som utgangspunkt.

Gjennom den oppsøkende metodikken vil medlemmer i LOSU kunne opparbeide seg god kjennskap til ungdomsmiljøer i kommunen som i liten grad blir hørt i det offentlige rom. Ved å møte ungdom ute på ulike offentlige arenaer, skapes muligheter for å se det enkelte individet i ulike kontekster. Tjenestene er således et virkemiddel for kommunene i det tidlige intervensjonsarbeidet og er, gjennom å ha en bred kontaktflate i utsatte miljøer, en viktig ressurs i motivasjons- og endringsarbeid i forhold til utsatte unge.

Det oppsøkende arbeidet fører som regel til at det etableres kontakt med den aktuelle målgruppen, og at det oppstår tillit dem imellom. Gjennom en slik prosess er det ofte mulig å fange opp ungdom med ulike former for behov, både individuelle behov og behov som gruppe. I noen tilfeller er det mest hensiktsmessig å samle flere unge sammen for å arbeide i grupper. Gjennom sosial aktivitet kommer feltarbeiderne i posisjon til å samtale om tema som ungdommene er opptatt av. Et viktig prinsipp i slike grupper er ungdommens frivillighet og at de skal ha stor grad av medbestemmelse. Kvalifiseringsaspektet henger sammen med at gruppedeltakelsen fører frem til økt evne til å sette ord på betydningsfulle erfaringer, økt sosial kompetanse og kompetanse på temarelaterte aktiviteter. De unges erfaringer og perspektiver skal benyttes i det videre arbeidet, både ved tiltaksutvikling og utforming.

Start/slutt: Startet opp med bruk av utekontakter for cirka 30 år siden. Pågår.

Samarbeidsparter: Kompetansesenter rus - Oslo, Redd Barna, Ungdom & Fritid, Norges Røde kors, UNICEF Norge. LOSU er medlem i et internasjonalt nettverk for oppsøkende tjenester kalt Dynamo International med hovedsete i Brussel.

Personell: Ansatte i de enkelte kommunene.

Finansiering/økonomi: Går av kommunens budsjett, avhengig av tiltak.

Rapport/dokumentasjon/: Et stort antall publikasjoner vil bli funnet på denne nettsiden: http://www.utekontaktene.no/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=77&Itemid=176

Ansvarlig instans:

Navn: Landsforeningen for Oppsøkende Sosialt Ungdomsarbeid
Adr.: Grønland 10, 3. etg, 0135 Oslo
Kontaktperson: Bjørn Lindstad
Tlf.: 22 05 77 07
Email: post@losu.no
Hjemmeside: <http://www.losu.no>

Modell: Mental Helse Ungdom

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Målgruppen er først og fremst ungdom mellom 15 og 30 år som har eller har hatt psykiske problemer og ungdom som er pårørende. Mental Helse Ungdom jobber med forebyggende arbeid, frivillig engasjement og kompetansebygging innenfor feltet psykisk helse. De ønsker mer åpenhet og synlighet om psykiske lidelser i samfunnet. Organisasjonen er brukerstyrt.

Mye av virksomheten drives av frivillige medlemmer. Det har blitt opprettet flere lokallag rundt i Norge. Organisasjonen har utviklet egne modeller for medinflytelse og medbestemmelse / brukermedvirkning, både i forhold til individet og i forhold til organisasjonen. De arbeider med undervisning rundt temaet psykisk helse og tilbyr netttjenester. Sentrale element er bevisstgjøring av rettigheter og at ungdommer med psykiske lidelser skal bli tilbudt tjenester som fremmer evne til å mestre eget liv. Videre at ungdom og pårørende skal ha større innflytelse og medbestemmelse under planlegging av tiltak og i politiske vedtak som gjelder ungdom med psykiske problemer.

Start/slutt: Start 2005. Pågår.

Samarbeidsparter: Organisasjonen Mental Helse.

Personell: Mye frivillig arbeid, eget styre, noe lønnet arbeid.

Finansiering/økonomi: Offentlige tilskudd fra Helsedirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Fra stiftelser, organisasjoner og private gaver, samt kontingenter.

Rapport/dokumentasjon: Et eksempel på hvordan organisasjonen jobber finner man i «Rapport for Mental Helses Sommerleir» på nettsiden:
http://www.kiwanis.no/arch/_img/9083315.pdf

Ansvarlig instans:

Navn: Mental Helse Ungdom

Adr.: Frogner Ring 8.

Kontaktperson: Terje Petter Leiros

Tlf.: 09871

Email: post@mhu.no

Hjemmeside: http://www.mentalhelse.no/no/Mental_Helse_Ungdom/

Modell: Lunsjgruppe

Individnivå /systemnivå: Nordstrand bydel i Oslo

Beskrivelse:

Målgruppen for modellen er gutter (eller jenter, litt avhengig av situasjon på skolen) på 8. trinn som befinner seg i risikosone for å utvikle problemer. I Nordstrand bydel har Utekontaktens forebyggende enhet opprettet samarbeid med en ungdomsskole. Inspektøren ved skolen velger ut unge som sliter ved skolen, ofte både sosialt og/eller med omsorgssituasjonen. Det er inspektøren som tar initiativene, inviterer inn elevene og samler gruppen til et uformelt møte med den forebyggende enheten.

Man har faste møter en gang i uken, i storefri, der man spiser lunsj og diskuterer ting de unge er opptatt av. De velger selv tema og ofte handler det om møter med politi, barnevern og lærere. Medinnflytelsesaspektet skjer gjennom at saker som blir tatt opp på møtene kan, hvis det oppleves nødvendig av de unge, tas videre. Eksempelvis hvis de har problemer med en lærer, vil saken bli tatt videre enten med læreren eller ledelsen. Dette kan også gjelde saker der de unge møter problemer i barnevernet eller med andre instanser. Samtykke og taushetsplikt og anonymitet vil bli behandlet på ordinær måte. Saker kan både tas opp på individnivå og på systemnivå. Saker som ungdommene tar opp kan bringes til forebyggende Ressursteam i kommunen, eventuelt til arbeidsråd eller lignende.

Modellen bidrar også til å kartlegge situasjonen rundt hver enkelt ungdom, slik at man kan hjelpe dem der de er, og ofte forebyggende. Dette gjør også at de unge kommer i kontakt med uteseksjonen. Et annet positivt aspekt er at unge i risikozonen gjennom slike grupper kan få et forum spesifikt for dem på skolen, at skolen representerer noe aktuelt for deres hverdag utover læring.

Start/slutt: Pågår

Samarbeidsparter: Skoler samt hjelpeinstanser / etater avhengig av problematikk.

Personell: Uteseksjon, SalTo-koordinator.

Finansiering/økonomi: Gjennom kommunale midler.

Rapport/dokumentasjon: Noe er skrevet om lunsjgruppen i «Budsjett 2011 og økonomiplan 2011–2014 for Bydel Nordstrand». Den er tilgjengelig på nettsiden: <http://www.bydel-nordstrand.oslo.kommune.no/getfile.php/bydel%20nordstrand%20%28BNS%29/Internett%20%28BNS%29/Dokumenter/Endelig%20Budsjett%202011%20Tekst%20til%20nett%20saml%20MTI5MTAxODExOTE4Mjk2MDQwNz.pdf>

Ansvarlig instans:

Navn: Utekontakten i bydel Nordstrand

Adr.: Lambertseterveien 35

Kontaktperson: Vibeke Løvås

Tlf.: 23495405/97671139

Email: utekontakten.nordstrand@bns.oslo.kommune.no

Hjemmeside:

http://www.bydel-nordstrand.oslo.kommune.no/barn_unge_og_familie/utekontakten/

Modell: Sisterhood

Individ / systemnivå: Flere bydeler i Oslo kommune

Beskrivelse:

Sisterhood er en modell som blir brukt i ulike bydeler i Oslo. Målgruppen er jenter i alderen fra 13 år og opp til 21 år som man vet befinner seg i risikosone på ulike måter. Sisterhood bygger på en egen metodikk utviklet i Sveige. Det blir arrangert kurs i metodikken og det er opprettet flere aktivitetsgrupper. Fokuset er på bevissthet, fremme toleranse, styrke jenters selvfølelse og det å lære å sette tydelige grenser for seg selv. Innholdet i arbeidet varierer mellom holdningsskapende arbeid, dramaøvelser og kreativt arbeid. Innholdet kan tilpasses til den enkelte gruppe og de behovene som finnes der. Modellen baserer sitt arbeid på aldersrelaterte temaer, og de unge er selv med på å bestemme hva som er relevant for dem. Temaene handler ofte om vennskap, tillit, mobbing, fordommer, respekt, integritet, forbilder, fremtiden, sex, mot og religion. Sisterhood anser at temaene i seg selv kan være et godt utgangspunkt for arbeid på generelt grunnlag når det gjelder forebyggende arbeid. I tillegg til dette kan tilnærmingen være godt egnet til tverrfaglig samarbeid.

Utekontakten er en sentral part og ofte opprettes et samarbeid med skolene, gjennom en sosiallærer. Noen Sisterhoodgrupper har base ved skolene mens andre møtes andre steder. I Nordstrand bydel er det svært mange av utenlandsk opprinnelse, og modellen er mye brukt ovenfor denne gruppen. Man møtes en gang i uken.

Modellen går ut på at man legger opp til diskusjon, og at denne skal fungere som hjelp til selvhjelp. Gjennom diskusjon blir man også mer bevisstgjort. Det finnes ulike øvelser for å utvikle dialogene. Metodikken er utformet med et fokus på at alle er sikret å bidra med noe. I likhet med lunsjgruppene vil medinnflytelse og medbestemmelse være sikret gjennom at saker som blir tatt opp som problematiske, og som kan bli gjort noe med, eksempelvis mobbing, tas videre til andre nivåer.

Start/slutt: Startet som United Sisters i Sverige 1996. I Norge siden 2005. Pågår.

Samarbeidsparter: Utekontakter, skoler og andre relevante instanser / personer. I bydel Frogner finnes Cafeen som er et godt utgangspunkt for å få kontakt. Prosjektet er støttet av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Rapport/dokumentasjon:

Erfaringshefte: Barne og likestillingsdepartementet (2007) *Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet*. Finnes på nettsiden:
http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/Erfaringshefte_BLD.pdf

Ansvarlig instans:

Navn: Sisterhood

Adr.: Cort Adlersgate 18, 0254 Oslo

Kontaktperson: Savannah Marie Frenning

Tlf. 22 13 54 00 / 41 44 48 28

Email: sisterhood@sisterhood.no (eventuelt utekontakten.nordstrand@bns.oslo.kommune.no)

Hjemmeside: www.sisterhood.no

Systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Målgruppen for FFP Ung er barn og unge som har et familiemedlem eller en annen de kjenner i fengsel. Hvert år opplever mellom 6000 og 9000 barn at en av deres foreldre kommer i fengsel. Utover det vil mange barn oppleve at søsken, besteforeldre, venn eller kjæreste kommer i fengsel.

FFP Ung er et forum for diskusjoner, for å komme til orde og å gi innspill om bedre måter å møte fanger og pårørende på. Barn og unge har gjennom foreningen fått mulighet til å gi innspill til makthavere. Blant annet har medlemmer vært rekruttert til barneombudets ekspertgruppe bestående av barn og unge med foreldre i fengsel. Her fikk barn og unge fortelle om sine erfaringer knyttet til det å ha en forelder i fengsel, og de fikk komme med synspunkter om hvordan forholdene kan bli bedre.

I 2011 skal Barneombudet og FFP samarbeide om en ekspertgruppe med barn og unge som har erfart eller vil kunne erfare at far eller mor blir utvist etter soning. FFP Ung har også uttalt seg på en barnehøring om barns rettigheter, der de fikk møte en representant for FNs komité for barns rettigheter. Barn og unge fra FFP Ung har deltatt på en dokumentar om det å ha en forelder i fengsel og i et innslag på Dagsrevyen. I forbindelse med oppussing av besøksavdelingen i Oslo fengsel, fikk FFP Ungs ekspertgruppe omvisning av fengselslederen. De fikk uttale seg om besøksforholdene og fikk komme med forslag til forbedringer. Forslagene ble oversendt til arkitekten og ble tatt med i det videre arbeidet. FFP bringer barn og unges synspunkter videre til myndigheter og fengslene. FFP er i et samarbeid med Microfilm om å utvikle en animasjonsfilm om hvordan det er å ha foreldre i fengsel. De er også med i et samarbeid med Justisdepartementet vedrørende oppfølging av kriminalomsorgsmeldingen.

FFP Ung fungerer både som en informasjonstjeneste og er et sted som man kommer i kontakt med andre som har opplevd lignende ting. Her kan man snakke om det som er vanskelig og bruke erfaringene sine til å forbedre situasjonen. Hensikten med FFP Ung er å synliggjøre denne gruppen, øke kunnskapen og forståelsen, dempe stigma og fordommer, bidra til at pårørende får bedre tilrettelegging fra hjelpeapparat, helsevesen og kriminalomsorg. Videre skal organisasjonen gi de unge en stemme der de kan få fram sine synspunkter, gi barn og unge verktøy til bedre å håndtere hverdagen, dempe bekymring og usikkerhet og hjelpe dem til å sette ord på opplevelsene. FFP Ung driver også rådgiving til voksne om barn og unges situasjon.

FFP Ung tilbyr også ulike aktiviteter for barn og unge i Oslo og Trondheim. For yngre barn har man åpent hus med aktiviteter ca. hver tredje uke. De arrangerer grupper der man tar opp ulike tema knyttet til fengsling, egen situasjon, venner, og selvilde. For unge arrangeres egne temakvelder og rådgiving. Helse- og omsorgsdepartementet opprettet i 2008 kompetansenettverket BarnsBeste, som blant annet skal samle, systematisere og formidle kunnskap og erfaringer om barn som pårørende, fra Norge og andre land.

Start/slutt: Pågå

Samarbeidsparter: I 2000 ble Eurochips (European Network for Children of Imprisoned Parents) etablert. Dette er et nettverk av organisasjoner fra flere land i Europa, der også Norge ved FFP er medlem.

Rapport/dokumentasjon/:

Barneombudets nettside om ekspertgruppen rekruttert fra FFP ung:
<http://barneombudet.no/fengsletfamilie/>

Holden, K. Med foreldre bak murene. Nettside med artikkel tidligere utgitt i Fontene:
<http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FO-sentralt%20filer/Barnevernpedagogene/Artikkelsamling%202010/Kjersti%20Holden.pdf>

Ansvarlig instans:

Navn: Foreningen for fangers pårørende
Adr.: Nordahl Brunsgt. 5, 2. etg. Oslo
Kontaktperson: Mario og Kjersti
Tlf.: 22 11 41 30
Email: ung@ffp.no
Hjemmeside: <http://ung.ffp.no/>

Modell: Landsforeningen for barnevernsbarn

Systemnivå / Samfunnsnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Målgruppen for landsforeningen er personer som er eller har vært i barneverntiltak. Landsforeningen har som målsetting å gi barnevernsbarn en stemme og medvirkning i saker som berører dem. Hensikten er å arbeide for å bedre rettigheter for barn og unge som er i barnevernet, samt å endre stereotype oppfatninger om barnevernet og barnevernsbarn.

De er med i Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner.

Landsforeningen arrangerer opplæring og veiledning for de medlemmer som ønsker det slik at de selv kan agere som talspersoner for foreningen. En talspersons oppgave er å fremme sine og andres erfaringer, og åpne for at barn og unges stemmer lettere kan bli hørt i saker som angår dem. En viktig oppgave for en talsperson er å arbeide med kreative kommunikasjonsmetoder. En talsperson kan fungere som brukerrepresentant i forskjellige fora, og gjerne ta egne initiativ for at barn og unges stemmer høres på ulike nivåer. En talsperson er dermed både en som kan representere barn og unge på systemnivå, men også sette i verk egne aktiviteter som bidrar til at barn og unge høres. Landsforeningen har talspersoner rundt om i landet som på ulike måter bidrar til å sette fokus på barn og unges behov. Det forutsettes at talspersonene også deltar på oppfølgingssamlinger.

Start/slutt: Pågår.

Rapport/dokumentasjon: Eksempler på Landsforeningens utgivelser:

Hefte: Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). Klar for å bo alene. Kan bestilles på www.barnevernsbarna.no

Hefte: Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). Dine rettigheter. Kan bestilles på www.barnevernsbarna.no

Hefte: Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). En verdig start på voksenlivet – en film om ettervern. DVD finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet

Ansvarlig instans:

Navn: Landsforeningen for barnevernsbarn

Adr.: Stortorvet 10, 0155 Oslo

Tlf.: 23100615

Email: post@barnevernsbarna.no

Hjemmeside: Internett: www.barnevernsbarna.no

Modell: Barnets talsperson

Individ-/systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse

En talsperson kan benyttes når de berørte selv av forskjellige årsaker, ikke kan formidle sine interesser. Barnets talsperson skal bidra til at barn og unges stemmer kan bli hørt i saker som angår dem. En ordning med en talsperson for barn kan benyttes i ulike sammenhenger, men er lovfestet på noen områder: I barnevernet og i plan- og bygningsloven.

I barnevernet er det barnets beste som skal legges til grunn. Derfor er det viktig at barnet selv blir hørt, får mulighet til å få fram sitt syn og opplever å kunne medvirke i beslutninger som skal fattes om dets fremtid. For et barn kan det være vanskelig å få lagt fram sitt syn i uvante, formelle sammenhenger som for eksempel i fylkesnemnda for sosial saker (fungerer som domstol etter tvistemålsloven), eller i møte med andre deler av forvaltning eller byråkrati. Dette, sammen med barnets alder og utvikling, kan gjøre det problematisk for barnet å selv fremme sine interesser. Barnet får da mulighet til å snakke med en skikket voksenperson før saken skal legges fram. Barnets talsperson skal være en person som er uavhengig av barneverntjenesten. Gjennom en lengre samtale med barnet i nøytrale omgivelser, kan talspersonen få fram det barnet mener det er viktig å formidle, og så representere og bli hørt om barnets syn i den videre saksgang.

Ordringen med barnets talsperson ble lovfestet i 1994 (jf. rundskriv, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Q-0840/1994) for saker som skal avgjøres i fylkesnemnda for sosiale saker. Barn under 15 år har rett til en talsperson som representerer dem, men ikke i atferdssaker eller når barnet er over 15 år. Da er barnet alltid selv part i saken med rett til egen advokat.

Barneverntjenesten skal så tidlig som mulig under forberedelsen av en sak som skal behandles i fylkesnemnda, informere barnet om adgangen til å få oppnevnt talsperson. Dersom barnet ønsker at fylkesnemnda skal oppnevne en talsperson, må dette fremgå av sakens dokumenter idet saken blir oversendt nemnda med forslag til tiltak. Har barnet ikke et uttrykt ønske, bør barneverntjenesten likevel på selvstendig grunnlag vurdere om det bør oppnevnes en talsperson for barnet og redegjøre for sitt syn i forhold til fylkesnemnda. Fylkesnemndas leder skal da vurdere om behovet for talsperson er til stede.

Start/slutt: Forskrift tredde i kraft 1994. Pågår.

Rapport/dokumentasjon: Rapport: Moldestad, B., Havik, T. og Backe-Hansen, E. (1998). *Barnets talsperson. En evaluering av ordningen med barnets talsperson*. NOVA og Barnevernets Utviklingsseier Vestlandet, Rapport nr. 4.

Barneombudets nettside:

http://www.barneombudet.no/temasider/oppvekst_d/barn_og_un/arkiv/om_barn_og/

Rundskriv: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Rundskriv Q-0840 / 1994.

Barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda.

Ansvarlig instans:

Navn: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Adr.: Akersgata 59, Oslo

Tlf.: 22 24 90 90

Hjemmeside: [http://www.regjeringen.no/nb/dep/Barne-, likestillings- og](http://www.regjeringen.no/nb/dep/Barne-,likestillings-og_inkluderingsdepartementet/dok/rundskriv/2000/barnets-talsperson-i-saker-som-skal-beha.html?id=108619)

[inkluderingsdepartementet/dok/rundskriv/2000/barnets-talsperson-i-saker-som-skal-beha.html?id=108619](http://www.regjeringen.no/nb/dep/Barne-,likestillings-og_inkluderingsdepartementet/dok/rundskriv/2000/barnets-talsperson-i-saker-som-skal-beha.html?id=108619)

Modell: Overlevelsesgruppen

System / Individnivå: Finland

Beskrivelse:

Foreningen "Ikkuna omaan elämään – nuoret lastensuojelun sijaishuollossa" (Vinduet mot ett eget liv – unge i barnevernets fosteromsorg) har utviklet en metode i et prosjekt kalt Pesäpuu. Denne henvender seg til unge som har opplevd omplasseringer, og har levd i fosterfamilier og i barnevernsinstitusjoner. Sentralt i denne modellen er at de unge som har opplevd omplasseringer bør delta i utviklingsarbeidet av praksiser på dette området. I tillegg til å bidra med sine egne erfaringer, har de også bidratt med erfaringer fra andre unge i lignende situasjon.

Ut i fra modellen skal man møtes en gang i måneden, en halv dag. Det forekommer også ofte kommunikasjon mellom disse treffene gjennom nettforum og epost. Modellen består av fire utviklingstrinn: skum, modning, ide og musketerstadiet. Skumstadiet karakteriserer de første treffene. De første treffene går ut på å dele sine personlige erfaringer, ofte med mye følelser og fortellinger. Her er det viktig å skape en fortrolig, stressfri, positiv og åpen atmosfære for at de unge skal bli komfortable med å dele sine erfaringer. Neste trinn er modningsstadiet. Her jobber man med ulike arbeidsredskap som prosjektet Pesäpuu utviklet underveis. Blant disse verktøyene er eksempelvis et kompendium kalt «Irritert», som er et hjelpemiddel for å uttrykke hat, og pokerspillet «Tegn på overlevelse», som er et verktøy som skal bistå ved funderinger over overlevelsesmetoder i ulike situasjoner. En veileder vil her sette gruppen ovenfor visse utfordringer, for så å bistå dem i å prøve ut nye alternative måter å finne nye og kreative løsninger. Gjennom å teste alternative fremgangsmåter kan man legge grunnlaget for å føre gruppens virksomhet fremover. Blant annet har man kommet med et manifest i denne fasen. "10 sannheter om barn- og ungdomsomsorgen". Neste skritt er idéstadiet. Her jobber man mer målrettet med ulike temaer innom barnevern der man også tar offentlig stilling til ulike temaer. Videre utvikler man strategier for å påvirke beslutningstakere, samt berørte unge og familier. Musketerstadiet går ut på å gå offensivt ut og påvirke samfunnsdebatten generelt.

Start/slutt: Start 2007. Pågår.

Samarbeidsparter: Barneombudsmannen i Finland.

Personell: Med støtte fra ansatte ved Pesäpuu ry.

Ansvarlig instans:

Navn: Pesäpuu ry (Centre of Expertise of Child welfare)

Adr. Ilmarisenkatu 17 A

40100 Jyväskylæ, Finland

Kontaktperson: Johanna Barkman

Tlf. (Fin) (014) 332 2540

Email: johanna.barkman@pesapuu.fi

Hjemmeside: <http://www.pesapuu.fi/>

Modell: Pala

Individnivå /systemnivå: Saltdal kommune i Nordland

Beskrivelse:

Pala – står for Alternativ læringsarena og er en del av utviklingsprosjektet Unge i svevet. Modellen har blitt utviklet ved Rognan ungdomsskole i Saltdal. Målgruppen er elever fra 14 til 18 år som av ulike årsaker ikke finner seg til rette i en vanlig klasse, og som sliter med konflikter. Ofte kjennetegnes elevene av stort fravær, manglende motivasjon, konsentrasjonsvansker, manglende mestringsopplevelser, lav selvtillit og manglende vurdering/karakter i flere fag.

Målsettingen har vært å få elevene mer motiverte for skolearbeid, legge til rette for at de opplever mestring og øke deres selvtillit. Modellen ble utviklet underveis under samarbeidet med elevene, ut i fra hva de selv syntes var viktig for dem. Den er inspirert av flere metoder, blant annet ART, PALS og lignende. Det er et sterkt fokus på sosial og faglig trening, og det inngår å kurses i kommunikasjon og konflikthåndtering. Reelle hendelser blir utgangspunkt for diskusjoner, og man benytter dynamikken i gruppene til å gå dypere inn sakene. Elevenes egne opplevelser og tanker skal tas alvorlig, og problemer som elevene kommer med skal bli fulgt opp. Elevene selv blir nøye fulgt opp, det tas individuelle hensyn til dagsform og man tilrettelegger undervisningen ut i fra denne. Medinnflytelsesaspektet går ikke på å bestemme hva de skal lære, men å ha innflytelse på hvordan de skal lære det. Kontinuerlig dialog er viktig i denne modellen.

Dialogene med elevene førte blant annet til at de fikk egne læringsarenaer med skillevegger, fordi elevene opplevde at det var lettere å konsentrere seg i mindre grupper. Videre ble undervisningsopplegget endret. Det faglige innholdet ble organisert i bolker slik at elevene kunne fordype seg uten avbrudd. Andre viktige endringer var at det ble individuelt tilpasset læremengde og et tett samarbeid med foresatte og andre instanser som eventuelt var i kontakt med elevene. PALA har gitt gode resultater i og med mye bedre skolerresultater og mindre skulk.

Start/slutt: Oppstart høsten 2007, (fra 2007–2010 16 elever med i prosjektet)

Samarbeidsparter: I Saltdal har Rognan ungdomsskole opprettet samarbeid med videregående skole i kommunene slik at de fortsetter tilretteleggingen også der.

Personell: Skolen har satt av 15 lærertimer per uke og en 60 prosent stilling barne- og ungdomsarbeider.

Finansiering/økonomi: Kostnad ved Rognan ungdomsskole har vært på 500-600 000 kroner per år.

Rapport/dokumentasjon:

Prosjektet *Ungdom i svevet* har en egen nettside om PALA:
<http://www.fylkesmannen.no/hoved.aspx?m=29659&amid=3503658>

Hefte: Ness, E. M. *Rapport Prosjekt Alternative LæringsArenaer*. Rognan Ungdomsskole. Link til heftet via nettsiden: <http://www.rusk.no>

Ansvarlig instans:

Navn: Rognan ungdomsskole
Adr.: Høgbakkveien 11, 8250 Rognan
Kontaktperson: Else Marie Ness
Tlf.: 75 68 21 90
Email: rognan.ungdomsskole@rusk.no
Hjemmeside: <http://www.rusk.no>

Systemnivå / Samfunnsnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Redd Barna har utviklet en håndbok i arbeid med barns medvirkning, der man har samlet metoder og verktøy som kan brukes i arbeidet for å styrke barn og unges medinnflytelse og medbestemmelse. I håndboken har man to skriftlige veiledere. Den ene er rettet mot høringer på skoler. Den andre har barn og unge på mottak som målgruppe. Den sistnevnte veilederen fokuserer blant annet på spesielle utfordringer som kan oppstå i arbeidet med denne målgruppen. Områder veilederen fokuserer på er: å oppnå kontakt på mottaket, å skape stabilitet, hvordan man setter målsetninger og rammer for deltakelsen, oppfølging av deltakere og resultat, informasjonsarbeid, roller, selve prosessen, kontakt med media, osv. Veilederen har også fokus på påvirkningsarbeid overfor beslutningstakere, noe som fordrer omfattende planlegging. Viktige element som går igjen i veilederen er betydningen av å etablere trygghet før man gjør noe annet, fokus på tydelighet og ærlighet, god informasjon, forutsigbarhet og holde det man lover, at de voksne skal være støttende og vise engasjement, at man må være bevisst på å unngå å skape falske forventninger. Nøkkelord som skal beskrive prosessen bør utarbeides, og de må tilpasses barn og alder. Man må være var på barnas forståelse av prosessen, og gi barna følelsen av at de er en ressurs. Om barn er med i et prosjekt må deltakelsen oppmuntre til mestring. Det skal videre legges til rette for at de får et eierskap til prosjektet, prosjektet må være relevant og tilpasset deres hverdag. Særlig sees gruppesamlinger som en nyttig metode

Start/slutt: Håndboken ble skrevet 2007. I bruk

Rapport/dokumentasjon/: Veileder/verktøy: Vandvik, G. (2007) *Håndbok i arbeid med barns medvirkning*. Redd Barna

Diverse materiale om Redd Barnas metoder for medvirkning: Søk i Redd Barna nettbibliotek: <http://www.reddbarna.no/>

Ansvarlig instans:

Navn: Redd Barna

Adr. Storgata 38, 0182 Oslo

Kontaktperson: Kaja Ebbing

Tlf. 22 99 09 00

Hjemmeside: <http://www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barn-i-norge/barns-medvirkning>

3.3 Individnivå

Modellene på **individnivå** er ofte innrettet mot hvordan oppfølging av en person bør foregå, herunder også brukermedvirkning. Det kan både være i utforming av tiltak, og modeller som bidrar til å øke selvfølelse og mestring. Som regel vil styrking av relasjoner og sosialisering i unges primærmiljø være sentrale elementer uansett utgangspunkt. Flere modeller bygger på at vesentlige beslutninger gis tilbake til de berørte i samspill mellom utvidet familie og barnevernet. Familieråd, nettverksmøter, oppstartsmøter, og lignende, er alle modeller for brukers medbestemmelse og innflytelse i egne saker. Det finnes også flere modeller innen justissektoren med særlig fokus på «Restorative Justice»-modeller. Utekontaktene har også noen modeller på dette nivået som de benytter både for forebygging og oppfølging av utsatte unge.

Modeller:

Modell: Gatemegling

Individ- / systemnivå: Oslo (oppstartsfasen i Tromsø)

Beskrivelse:

Prosjekt Gatemegling arbeider for å styrke ungdoms evne til å håndtere konflikter i ungdomsmiljøene konstruktivt og uten vold. Ungdommenes forståelse av konflikten, som offer, gjerningsperson og megler, legger grunnlaget for forsoning, samt planer for og gjennomføring av løsninger.

Prosjektet bygger opp *gatemeglingsenheter* hvor det legges til rette for at ungdom kan engasjere seg i ulike former for konfliktarbeid, både for å forebygge vold og håndtere konflikter som allerede har oppstått i ungdomsmiljøene. Hovedfokus i Gatemegling er å gi ungdom konkrete verktøy til å håndtere egne og andres konflikter på en mer konstruktiv måte.

Ungdom, 13–25 år, inviteres til et utdanningstilbud spredt over hele Oslo gjennom Gatemeglingsenheter (GME). I 2009 var det etablert 12 GME hvor ungdom kan reflektere over egne erfaringer med konflikt gjennom lek, øvelser og rollespill. De blir engasjert i konkret konfliktarbeid i sin Gatemeglingsenhet. I praksis vil det si at de selv underviser andre ungdommer i konflikthåndtering samtidig som de fungerer som positive rollefigurer og meglere i sitt nærmiljø.

Det er gjennomført flere forsoningsprosesser i ungdomsmiljøer i Oslo, både i mindre konflikter, men også i større byomfattende konflikter. Ved pågående og byomfattende konflikter har Gatemegling et eget team av erfarne Gatemeglere som kan megle eller gjennomføre forsoningsprosesser (stormøte, fredssirkler etc.). Gatemegling har for eksempel engasjert seg i en langvarig konflikt mellom ungdomsmiljøene på Grønland, Furuset og Holmlia. Gjennom Gatemeglingsverkstedene har det vært mulig å jobbe med de sentrale ungdommene over tid fram mot felles forståelse og løsning. Samarbeidet med Bydel Alna, SaLTo Sentrum, Politi og Sogn videregående skole, har i dette arbeidet vært tett og effektivt.

Samarbeidsparter: Som kriminalitetsforebyggende tiltak i Oslo ble Gatemegling formelt forankret i SaLTo Sentrum (som ligger under Politirådet) i 2008 som et varig tiltak i Oslo og er forankret i Oslo kommunes hovedstruktur for å håndtere ungdomskriminalitet. Gatemegling deltar i Nettverksgruppen i Oslo Sentrum, Nettverksgruppen i Oslo Syd og Nettverksgruppen i Nordre Aker. Øvrige samarbeidsparter:

Bydelene: Østensjø, Alna, Vestre Aker, Nordstrand, Nordre Aker, Frogner, Grorud, Grünerløkka. I politiets forebyggende enheter: Manglerud, Grønland, Majorstua, Stovner og Sentrum. Ved Ressurssentrene i Oslo Røde Kors, Minhaj Konfliktråd, Islamic Cultural Centre, Sogn videregående skole, Crossworker, VIF Jobbsjansen/VIF Patruljen, Barnevern

Personell: Gatemeglingsarbeidet er avhengig av en betydelig frivillig innsats og utdanner frivillige voksne til Gatemeglingsinstruktører. Det er utdannet bortimot 200 voksne og unge instruktører, hvorav rundt 95–100 er aktive.

Finansiering/økonomi: Oslo Kommune; Reidar og Gunnar Holsts Legat

Start/slutt: Fra 2002/2005. Pågår

Rapport/dokumentasjon:

Bok: Hydle, I., Hasund, I.K. (2007) *Ansikt til ansikt. Konfliktrådsmegling mellom gjerningsperson og offer i voldssaker*. Cappelen akademisk, Oslo.

Rapport: Hydle, I.(2007) *Gatemeglingsprosjektet i Oslo Røde Kors – en evaluering*. NOVA skriftserie 7/07.

Ansvarlig instans:

Navn: Røde Kors

Adr.: Hausmannsgate 7, 0187 Oslo

Kontaktperson: Thomas Dorg, Leder for Gatemegling

Tlf.: 22 11 89 00

Email: postmottak@oslo.kommune.no

Hjemmesider: <http://www.salto.oslo.kommune.no/article159556-19797.html>

http://www.rodekors.no/Distrikt_hjemmesider/oslo/Arbeid_med_barn_og_unge/gatemegling/

Modell: Skolemegling

Individnivå/systemnivå: Oslo og Akershus.

Beskrivelse:

Målgruppen for skolemegling er elever som opplever konflikt på skolene. Hensikten er at elever skal lære å håndtere sine egne konflikter på en konstruktiv måte. Det er partenes egne meninger og forståelse av hendelsen som skal komme fram. I praksis vil det si at elever som har en konflikt møtes for å snakke ut med hverandre med to elevmeglere til stede. Metoden er prosessorientert. Meglerne skal tilrettelegge for dialog mellom partene slik at de eventuelt kan komme fram til en løsning. Elever som kommer til megling får muligheten til å fortelle sin versjon av det som har hendt. De får uttrykke det de føler i en trygg ramme og diskutere seg fram til en løsning som er god for begge parter. Partene bestemmer hva som skal stå i en eventuell avtale.

Elevmeglere er elever ved skolen som er opplært i megling. Meglerne er upartiske og skal ikke dømme eller fordele skyld. Meglernes oppgave er å ivareta partene i prosessen. Elevmeglere har taushetsplikt og skal ikke snakke om partene eller meglingen til andre enn bakvakten. Bakvakten er en ressurslærer (kurset i konflikthåndtering og megling) som enten er i samme rom eller i nærheten når meglingen finner sted.

I vurderingen av hvilke saker som kan gå til megling er partenes subjektive opplevelse og elevmeglernes vurdering gode indikatorer. Ressurslærerne kan også vurdere om saken er egnet. Noen eksempler på saker som er egnet er: slåssing, erting, baksnakking, snakke stygt til hverandre, utestenging, ødelagte ting osv.

Siden prøveprosjektet startet i 1995 har et betydelig antall elever vært meglere på sine skoler. Enda flere har gått gjennom workshops i konflikthåndtering. Mange har vært til megling og selv kommet fram til gode løsninger på sine konflikter. I alt deltar 40 skoler i SkolemeglingOSLO. Skolene er organisert i et nettverk, der elever, lærere og ledelse møtes til erfaringsutveksling og faglig påfyll. En del av skolene er også aktive i lokale «mini-nettverk». Både barne- ungdoms- og videregående skoler er med i Oslo-nettverket. På landsbasis har i underkant av 600 skoler skolemegling.

Start/slutt: Startet i 1995. Pågår

Samarbeidsparter: Utdanningsetaten. Kommunale instanser

Rapport/dokumentasjon:

Rapport: Hansen, E. (1995) *Elever kan sjølv. Evaluering av Utviklingsprogram om skolemegling*. Norsk Senter for barneforskning. Rapport 50.

Utdanningsetatens nettside:

www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/satsingsomrader/arbeidsmiljo_fritt_for_mobbing_vold_og_rasisme/konflikthandtering_vold/skolemegling/

Ansvarlig instans:

Navn: KLINSJ AS

Adr. Sagveien 17, 0459 Oslo

Kontaktperson: Kari Odden / Camilla Farstad

Tlf. 41638140.

Email: post@klinsj.no

Hjemmeside: <http://www.klinsj.no/virksomhet.htm>

Modell: Konfliktråd

Individnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Hovedideen bak konfliktrådene kommer fra Nils Christies artikkel «Konflikt som eiendom» (Heftet for Kritisk Juss, 1976). I stedet for at juristene skal «stjele» konfliktene fra partene (gjerningsmann, offer og lokalsamfunn), så skal konfliktene gis tilbake til de berørte.

Partene framfører selv sin forståelse av hva saken gjelder. I felleskap, med hjelp av meglere, skal de komme fram til en løsning som partene er fornøyd med. Både gjerningsperson og offer medvirker til og er ansvarlig for å finne et resultat de kan godta. Oftest er det en form for kompensasjon eller erstatning i form av arbeid eller annen gjenntjenning. Megleren skal representere lokalsamfunnet som også har interesse av at uoverensstemmelser blir løst. Meglerne blir oppnevnt for 4 år og skal være en respektert, upartisk person.

Konfliktrådene ble startet som et prøveprosjekt i 1982, som ett alternativ til strafferettslig forfølgning og reaksjon overfor barn og unge. Selve meglingsprosessen anses som vel så viktig som løsningen. I prosessen får partene gi uttrykk for deres forståelse med mulighet til å komme fram med bl.a. sinne, anger og tilgivelse, samt til sist komme til en omforent løsning.

Fra 1991 fikk konfliktrådene en egen lov og tilbudet skal være tilgjengelig i alle kommuner, som et allment frivillig tilbud. Konfliktrådet er en statlig meglertjeneste som er gratis og som har til formål å løse tvister mellom private parter eller mellom individ og samfunn, både straffesaker og sivile saker.

En stor fordel for gjerningspersonen er at en sak som løses i konfliktråd ikke blir registrert i den enkeltes ordinære rulleblad/vandelsattest. Offeret får en sentral rolle i saken og mulighet til å gi uttrykk for følgene av handlingen og sine følelser.

Loven setter ingen klare grenser for hvilke typer straffesaker som kan behandles i konfliktrådet. En straffesak kan bli overført til megling i konfliktråd av påtalemyndigheten. Det må imidlertid være en skadelidt, saken må egne seg for behandling, og partene må godta megling. Sivile saker er saker som partene bringer inn for konfliktrådet på eget initiativ. Sivile saker omfatter nabosaker; familietvister, økonomiske saker, og andre typer konflikter. Totalt hadde konfliktrådene ca. 8500 saker i 2010. Halvparten straffesaker og halvparten sivile. En fjerdedel av de sivile sakene gjaldt lovbrudd der gjerningspersonen var under den kriminelle lavalder, 15 år.

Start/slutt: 1982 – pågår.

Personell: Oppnevnte meglere.

Finansiering/økonomi: Justisdepartementet.

Rapport/dokumentasjon:

Rapport: Statskonsult (1996) *Evaluering av konfliktrådsordningen. Sluttrapport*. Sandvika
Egeland, H., Tollerud K.S., & Aasen, K.(2008) *Et innblikk i brukernes opplevelse av konfliktrådet. En kvalitativ brukerundersøkelse på oppdrag fra Sekretariatet for konfliktrådene*.
Permanent lenke til nettside: <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-20958>

NOU 2008: 15. Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll

Ansvarlig instans:

Navn: Sekretariatet for konfliktrådene (underlagt Justisdepartementet).

Adr.: Teatergata 5, 0030 Oslo

Kontaktperson: Gro Jørgensen

Tlf.: 22032510

E-post: post@konfliktraadet.no

Hjemmeside: <http://www.konfliktraadet.no/no/>

Modell: Ungdomsstormøte

Individnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Ungdomsstormøte skal brukes i stedet for domstolsbehandling. Målgruppen er unge mellom 15 og 18 år som har begått lovbrudd. Ungdomsstormøte skal være et alternativ til ubetinget fengsel for de unge. Overføring av saken til Ungdomsstormøte skjer på et tidlig stadium i prosessen, men kan kun skje der ungdommen har tilstått lovbruddet. Modellen er frivillig, og om den unge selv ikke ønsker å delta i stormøtet vil det ikke bli gjennomført. Frivillig deltakelse fra ungdommen, fornærmede, foreldre og verger er sentralt. Et ungdomsstormøte kan likevel gjennomføres uten deltakelse fra fornærmede, foreldre eller verger.

Den unge gjerningspersonen skal sammen med alle involverte parter prøve å komme fram til en løsning. Målet er å bli enige om plan for hvordan ungdommen skal bli tatt hånd om og å få «reparert» skadene av lovbruddet slik at fornærmedes behov blir ivaretatt. Samtidig skal det tas hensyn til at reaksjonen skal virke reintegrerende for gjerningspersonen. Ungdomsstormøte er et møte, eller en serie møter, som holdes for å avgjøre hvordan den unge skal bli tatt hånd om etter at de har begått lovbruddet. Hovedinnholdet er at alle relevante, involverte parter skal være med å beslutte reaksjonen og legge en forpliktende plan for gjennomføring. Utformingen av ungdomsstormøtene bygger på *restorative justice* modeller med elementer fra Konfliktråd og Familieråd, og krever samarbeid mellom ulike etater ved håndteringen av barn/unge som begår lovbrudd.

Lovbryteren kan for eksempel bli pålagt å si unnskyld til fornærmede eller andre som er berørt av lovbruddet, reparere skadene, pålagt å betale en erstatning til fornærmede, pålagt tilsyn av en voksen, delta i særskilte aktiviteter, overholde restriksjoner i oppførsel eller oppholdssted og/eller å delta i behandling. Om lovbryteren har fylt 16 år, kan samfunnstjeneste være en del av planen. Gjennomføringstiden for planen kan maksimalt være ett år. Påtalemyndigheten godkjenner planen. Dersom ungdomsstormøtet ikke klarer å utarbeide en plan, planen ikke godkjennes eller ungdommen ikke klarer å gjennomføre denne på tilstrekkelig vis, kan påtalemyndigheten fortsatt forfølge saken.

I tillegg til gjerningspersonene er det tre grupper deltakere som kan være involvert i et ungdomsstormøte:

Den første gruppen utgjør selve «kjernen» i stormøtet, og må være tilstede: En koordinator med ansvar for å lede møtene, barnet, en politibetjent og en «passende» voksen (foreldrene, barnets verger, sosialarbeider eller annen passende voksen).

Den andre gruppen deltakere har rett til å delta, men kan ikke forhindre gjennomføringen ved ikke å delta: Fornærmede, en eventuell juridisk rådgiver for barnet og en eventuell tilsynsfører der andre typer straffereaksjoner allerede er iverksatt.

Den tredje gruppen kan delta om koordinatoren mener at deres deltakelse har en verdi. Eksempel på slike deltakere er: andre familiemedlemmer, ungdomsklubbløder, lærer eller andre med rolle i barnets liv, eller personer som kan støtte fornærmede under stormøtet.

Start/slutt: Under oppstart /Pågår.

Samarbeidspartner: Relevante oppfølgingsteam for ungdom, kommunale instanser avhengig av sak og omfang.

Personell: Lagt under Sekretariatet for konfliktrådene.

Finansiering/økonomi: Justisdepartementet.

Rapport/dokumentasjon:

Justis og Politidepartementet NOU 2008: 15. Finnes på denne nettsiden:
<http://www.regjeringen.no/mobil/nb/dep/jd/dok/nouer/2008/nou-2008-15/9/6/2.html?id=527350#noteref1>

Ansvarlig instans:

Navn: Justis- og politidepartementet/Konfliktrådet

Adr.: Avhengig av sted

Kontaktperson: Sekretariatet for konfliktrådene

Tlf.: Avhengig av sted

Email: Avhengig av sted

Hjemmeside: Avhengig av sted

Modell: Familieråd

Individ- / systemnivå: Landsdekkende

Beskrivelse:

Familieråd skal styrke brukernes medvirkning i møte med barnevernet. Familieråd er en beslutningsmodell hvor den utvidede familien skal finne løsninger på et problem og være med på å gjennomføre løsningen. Metoden skal bidra til å aktivere nettverket rundt barnet og styrke barnets medvirkning i egen sak. Avhengig av barnas alder er barna selv med i familierådet. Mens to tredjedeler av de yngste barna er med, er hele 94 prosent av unge i alderen 14-20 år med i møtene og medvirker til og har reel innflytelse på løsningene.

I modellen ses barns deltakelse som en prosess med følgende trinn (jf. Astrid Strandbu 2008): 1. Barnet trenger informasjon; 2. Barnet må få snakke med noen om sin egen situasjon og gjennom dette danne egne meninger; 3. Barnets meninger må bringes fram og gjøres kjent for de voksne i barnets utvidede familie; 4. De voksne i nettverket må ta barnets opplevelse og meninger på alvor, slik at barnets mening blir vurdert på samme måte som andre innspill; 5. Barns deltakelse handler også om oppfølgingen etter familierådet, hvor beslutningen blir forklart for barnet, hvor barnet gis mulighet til å kommentere, reagere og stille spørsmål hvis noe er uklart. Barnet må være med i samtaler om hvordan det som er besluttet skal gjennomføres i praksis.

Realismen i planen og oppfølgingen av den skal godkjennes av barnevernet. Deltakere fra den utvidede familie får ulike oppgaver i oppfølgingen, ofte kombinert med støtte fra barnevernet. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har ansvaret for å implementere og kvalitetssikre metoden.

Start/slutt: Utviklet på New Zeeland på midten av 1980-tallet og vært brukt i Norge siden 1995, pågår og øker i bruk med en omfattende videreutvikling til spesialgrupper.

Samarbeidspartner: Aktuelle relevante etater og instanser.

Finansiering/økonomi: Bufetat, Bufdir og kommunene.

Rapport/dokumentasjon:

Strandbu, A. (2008) *Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess?* Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge/BUFdir 2008.

Falck, S. & Clausen S.E.(2006) Endrer familieråd barnas situasjon? En kvantitativ analyse av hvem de er og hvordan det gikk. I Falck, S. (red.)(2006) *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: p 87-111

Falck, S. & Vik, S. (2006) Fra resultat til veien videre. I Falck, S. (red.): *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: NOVA, s. 291-303

Falck, S., Havnen, K., Vik, S., Hyrve, G., Figenschow, W. (2006) Hva er familieråd? Modell og datamateriale. I Falck, S. (red.): *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: NOVA, s. 15-41

Ansvarlig instans:

Navn: Barne- ungdoms- og familiedirektoratet

Adr.: Stensberggata 27, Oslo

Kontaktperson: Svanhild Vik

Tlf.: 466 15 000

Email: svanhild.vik@bufdir.no

Hjemmeside: www.bufetat.no/familieraad

Modell: Pøbelprosjektet AS

Individnivå / systemnivå: Stavanger i Rogaland fylke

Beskrivelse:

Pøbelprosjektets målgruppe er unge med atferdsproblemer, og som har falt ut eller står i fare for å falle ut av videregående skole. Modellen går ut på å gi tett individuell oppfølging til de unge der de selv er med på å utforme sine løp. Hovedmålet er å få de unge til å føle seg gode nok / bli i stand til å mestre sine oppgaver innen jobb og skole.

Selve konseptet ble først utviklet for enslige forsørgere på overgangsstønad som skulle tilbake i jobb. Videre tok man i bruk erfaringer fra å ta inn utsatt ungdom som lærlinger og hjelpe dem videre ut i fast jobb. Deltakere blir rekruttert via NAV, deretter har de så en inn-takssamtale med ansatte ved Pøbelprosjektet. Modellen går ut på at deltagerne gjennomfører et seks ukers pøbelmotivasjonskurs, der den unge sammen med veiledere legger en plan for videre fremdrift. For unge i denne aldersgruppen innebærer det å gå tilbake til skolen eller ut i arbeidspraksis. Hver enkelt ungdom følges tett opp i inntil to år frem mot fast jobb eller avsluttet utdanning. Modellen tar i bruk alternative undervisningsmetoder som psykodrama, lek og spill. Det er fokus på å få frem individenes iboende ressurser gjennom å la utviklingen ta utgangspunkt i de unges opplevelser og syn. I Arendal benyttes samme modell også ovenfor langtidsledige voksne.

Start/slutt: Første kull med nåværende utforming startet i april 2008. 154 personer har vært innom og 147 er ute i jobb eller skole. Pågår.

Samarbeidsparter: Prosjektet har formelt samarbeid med NAV. De har avtale med 490 bedrifter i Rogaland som kan ta i mot ungdommene i arbeidspraksis eller fast jobb. Pøbelprosjektet har til hensikt å stadig utvikle samarbeidet med de instanser 'pøblene' kan være knyttet til. Blant annet; Oppfølgingstjenesten OT, Politi, Barnevern, PPT, PUT, kommuner m.fl.

Personell: Ildsjeler med lang erfaring. Fagpersonell: psykoterapeut, jurist og lektor.

Finansiering/økonomi: Finansiert delvis av NAV, delvis statsstøtte og mottar private gaver fra organisasjoner og privatpersoner. Samarbeider med næringslivet, og tegner fadderskap. I tillegg selges ulike produkter til inntekt for Pøbelprosjektet som for eksempel kurs, foredrag, show/ forestillinger, pøbelbok og pøbelcd.

Rapport/dokumentasjon/:

Bok av initiativtaker: Eidsvåg, Eddi (2010) *Pøbelboka, pøbelprosjektet*. Cappelen Damm, Oslo. Finnes på nettsiden: <http://www.akademika.no/node/7074328>.

Skal evalueres på oppdrag av Kunnskapsdepartementet våren 2011.

Ansvarlig instans:

Navn: Pøbelprosjektet

Adr.: Støperigata 38, 4014 Stavanger

Kontaktpersoner: Arne Husjord, Eddi Eidsvåg, eller Marion Wikberg

Tlf.: 51 51 09 20

Email: post@pobelprosjektet.no

Hjemmeside: <http://www.pobelprosjektet.no/>

Modell: DUE-prosjektet - Der ungdommen er

Individnivå: Bergen i Hordaland Fylke, Bodø i Nordland

Beskrivelse:

DUE skal i samarbeid med barnevernstjenesten og sosialtjenesten bidra til å gi utsatt ungdom mellom 16 og 25 år et koordinert, helhetlig og individuelt tilpasset tilbud om oppfølging i eget nærmiljø. Modellen har blitt utviklet for å få flere og bedre tilpassete tjenester for ungdom, øke samhandling mellom kommunale og statlige tiltak, og å sikre at ungdom får bistand i nærmiljøet. Målsettingen er å gi tjenester i hjemmet og nærmiljøet til ungdom som står i fare for å utvikle problematikk som kvalifiserer til plassering i institusjon. Eller trenger videre oppfølging etter endt opphold i institusjon eller fengsel. DUE skal ivareta både det kommunale forebyggende arbeidet og ettervernsperspektivet.

Arbeidsmodellen går ut på å etablere et prosjekt rundt hver ungdom i nært samarbeid med barneverntjenesten. Den unge er sentral i tiltaksutforming og skal helt fra starten av delta aktivt og medvirke til å ta avgjørelser som på ulike måter påvirker dennes fremtid. I prosessen er det fokus på at de unge skal utvikle sin sosiale kompetanse, øke mestringsopplevelser og handlingskompetanse. Tiltakets metodiske tilnærming er eklektisk, fleksibelt og skal kunne tilpasses en differensiert målgruppe. Koordinatorens faglige kompetanse og praksiserfaring tillegges stor rolle. Koordinatoren skal være tilgjengelig for kontakt når ungdommen trenger det. (DUE tilbyr 24 timers tilgjengelig 7 dager i uken). Tilgjengeligheten skal tilpasses og gradvis nedtrappes jfr. ungdommens behov og målsetting om selvstendigjøring. Sentralt for koordinatorene er å være ressurspersoner med en tilnærming som går ut på å lytte uten forutinntatte meninger og ferdigdefinerte løsningsforslag, og å gi tett oppfølging. Modellen vektlegger kontinuerlig veiledning av koordinatorene for å øke deres kompetanse og refleksjon over sine tilnærminger ovenfor brukerne. Koordinatorens oppgave er blant annet å: kartlegge behov og nettverk, relasjonsjobbing, opprettholde tett kontakt med sin ungdom og utarbeide handlingsplaner i samarbeid med ungdommen.

Start/slutt: Fra høsten 2004, pågår

Samarbeidsparter: I 2009 vedtok Bergen kommune, med støtte fra Husbanken å etablere DUE som et eget kommunalt tiltak. NAV kommune kan også søke plasser ved DUE i Bergen. DUE i Nordland er et nærmiljøprosjekt i Bodø kommune der kommunen og Bufetat Region Nord Fagteam Bodø samarbeider. DUE i Nordland er en del av satsningen «Unge i svevet» (også kalt Nordlandsprosjektet) som er et samarbeidsprosjekt mellom Fylkesmann, forskere og kommuner. Målsettingen er å kartlegge, prøve ut, dokumentere og formidle kunnskap om virksomme tilnæringsmåter, metoder og samarbeidsformer overfor ungdom i sviktsonen.

Personell: Utekontakter og lokale koordinatorene har hatt ansvar for driften av DUE-prosjektet i samarbeid med barnevernstjenesten og sosialtjenesten

Finansiering/økonomi:

I Bergen er DUE etablert som et eget kommunalt tiltak. I Nordland har DUE vært et av delprosjektene i Ungdom i Svevet, finansiert fra Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Rapport/dokumentasjon/:

Det finnes flere evalueringer og rapporter av de ulike prosjektene som har inngått i «Ungdom i svevet». Blant andre:

Evalueringsrapport: Thommesen, H. (2010) *DUE gjør ungdom interessert istedenfor interessant: evaluering av prosjektet Der ungdom er i Bodø kommune*. Universitetet i Nordland

Evalueringsrapport: Kristiansen og Skårberg (2010) *Sluttevaluering av utviklingsarbeidet Utsatte unge 17–23 år i overgangsfaser*. NOVA-rapport 14 / 10. Oslo

Artikkel: Mathisen, R. (2010) Mer enn å mestre. I *Fontene* 12/10

Rapport: Reime, M.A. (2008) *Den sårbare overgangen, om å flytte fra barnevernsinstitusjon til egen bolig*. Kirkens Sosialtjeneste

Artikkel i: Winsvold, A. & Solberg, A. (2009) Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling. Nordisk markering av 20 års-dagen for FNs barnekonvensjon. Tema Nord 2009:577. Nordisk Ministerråd, København 2009

Nettside til Bergen kommune: <https://www.bergen.kommune.no/aktuell/tema/der-ungdommen/article-59394>

DUE presenterer i løpet av høsten 2011 en metodehåndbok.

Ansvarlig instans i Bergen:

Navn: Utekontakten hatt ansvar for driften av DUE-prosjektet / Byrådsavd. for helse og inkludering

Adr.: Strømgaten 10, 5008 Bergen

Kontaktperson: Joachim Bjerkvik

Tlf.: 55 56 86 00 / 41 42 96 88

Email: utekontakten@bergen.kommune.no

Hjemmeside: <https://www.bergen.kommune.no/duer>

Ansvarlig instans i Nordland:

Navn: Fylkesmannen i Nordland

Adr.: Moloveien 10, 8002 Bodø

Kontaktperson: Torild Jakobsen

Tlf.: 75 53 15 28 Mob 95 85 91 99

Email: event forskningsleder ved HiBO: reidun.follesoe@hibo.no

Hjemmeside: <http://www.fylkesmannen.no/hoved.aspx?m=29659>

Modell: Børnesamtale

Individnivå: Danmark

Beskrivelse:

I Danmark har de en lov om sosial service (§ 48) som pålegger myndigheter å ta med barnets perspektiv før det skal tas beslutninger om saker som berører dem. Blant annet foreldremyndighet/omsorg/samvær, bosted eller hvilket tiltak som skal settes i verk. For dette skal de benytte en Børnesamtale, med formål å gi barnet mulighet til å fortelle om sine ønsker på nøytral grunn. Målgruppen er barn og unge med særskilte behov. Samtalen skal tilpasses barnets/ den unges alder og modenhet.

Modellen går ut på at en person, enten en psykolog eller en sosialrådgiver/familieterapeut, har en samtale med barnet alene. Samtalene holdes i forbindelse med undersøkelse av barnets/ den unges og familiens forhold, beslutning om omsorg / bosted, utarbeidelse av handlingsplaner, endringer og tilsynssaker. Denne modellen brukes innenfor svært mange områder, blant annet til barn av psykisk syke foreldre. Flere aktører tilbyr kurs og veiledning. Det finnes en mal for hvordan samtalen skal gjennomføres og hvilke elementer som skal med. Samtalen skal forberedes godt og man legger stor vekt på kompetanse hos den profesjonelle. Det fokuseres på oppbygging av en god relasjon, tillit, og aktiv lytting. Tre områder er helt sentrale: barnets syn, barneperspektiv (hvordan vi som voksne er i stand til å forstå det barn og unge ser og opplever ut fra deres perspektiv) og barnets perspektiv (hvordan man klarer å ta med barnets syn inn i samtalen). Det skal lages et notat om samtalen der man i samarbeid skal bestemme hva som skal skrives ned og formidles videre. Opplysningene skal inngå i et grunnlag enten for foreldrenes forhandlinger om en avtale eller en eventuell avgjørelse om foranstaltning. Barnet vil kun bli involvert i den grad det ønsker.

Start/slutt: Retten til Børnesamtale ble lovpålagt i 2007. Pågår i svært mange instanser og i andre settinger i Danmark.

Personell: Profesjonelle i arbeid med barn, psykolog eller familieterapeut.

Rapport / dokumentasjon:

Artikkel: Bo, K.A. & Gehl, I. (2003) *Børnesamtalen*: Uden for nummer 6, 4. Årgang 2003.

Finnes på nettsiden:

http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Udenfornummer/ufn6_boernesamtalen.pdf

Mer info om lover og rettigheter om Børnesamtale finnes på nettsiden:

<http://tvangsanbragt.dk/boernesamtale/>

Ansvarlig instans:

Det finnes mange aktører innen dette området. Dette er eksempel på en:

Navn: Center for Børn og familier

Adr.: Greve kommune

Kontaktperson: Hanne Poulsen

Tlf.: (dk) 43 97 93 53

Email: hpo@greve.dk

Hjemmeside: Informasjon finnes på Nordjyllands statsforvaltnings nettside:

<http://www.statsforvaltning.dk/site.aspx?p=7763>

Modell: Nettverksmetodikk

Individnivå: Bærum kommune i Akershus fylke

Beskrivelse:

Målgruppen er ungdommer som er i barnevernet og som trenger nye tiltak eller bedre tiltak. Alle som ønsker nettverksmøte kan få tilbudet. I Bærum tilbyr barneverntjenesten alle 17 ½ åringer som allerede har tiltak, et nettverksmøte. Nettverksmetodikk har blitt vanlig å bruke innen flere områder og i ulike former. Vi har valgt å vise til hvordan Bærum kommune bruker sin utviklede modell. Det mest særpregede for modellen er at ungdommene har en meget betydelig rolle i utformingen av sine egne tiltak. Og dette skal, i den grad det er mulig, skje i samarbeid med personer de unge selv ønsker å ha med. Videre er det sterk fokus på at ungdommen selv skal produsere fakta om sin egen situasjon, erfaringsmessig øker dette mestringfølelsen. I mange tilfeller har den unge vært en god stund innenfor det offentlige hjelpeapparatet og i kontakt med flere instanser, blant andre politiet, fagteam, eller utekontakt. De unge oppmuntres til å inkludere disse i nettverket så sant det eksisterer tillitt. Andre ofte sentrale personer er fra barnets eget sosiale nettverk, avhengig av hva som er hensiktsmessig for ungdommen. Målet er å bruke enklest mulige og lokale løsninger, at man bygger videre på de ressursene, både personer og tilbud, som allerede finnes i nærmiljøet.

Ansvarliggjøring av ungdommen selv er helt sentralt. Fokus er på at de har ansvaret for sin egen utvikling. Det blir derigjennom viktig at de unge selv er med på å utforme sine egne tiltak i samarbeid med dem som skal hjelpe dem.

Start/slutt: I Bærum kommune 2004. Pågår

Samarbeidsparter: De instansene/etatene som ungdommen selv ønsker å ha med.

Personell: Ansatte i kommunene

Finansiering/økonomi: Tiltak gjennom barneverntjenesten

Rapport/dokumentasjon/:

Informasjon om Bærum kommunes bruk av nettverksmetodikk finnes på denne nettsiden: <https://www.baerum.kommune.no/Documents/Barnehager/Barnehagekontoret/Kvalitetsutvikling/Hefte%20-%20Sammen%20for%20barn%20og%20unge%20i%20B%C3%A6rum%20.pdf>

Rapport: Winsvold, Aina (2010) Første fase av evalueringen av kommuneprosjektet: Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge. NOVA.

Ansvarlig instans:

Navn: Barneverntjenesten i Bærum kommune

Adr. Brynsveien 88 A, 1304 Sandvika

Kontaktperson: Heidi Torp

Tlf. 67 50 68 00

Email: heidi.torp@baerum.kommune.no

Hjemmeside: <http://www.ks.no/portaler/Sammen-for-barn-og-unge/Aktuelt/I-Barum-er-nettverksmotet-en-del-av-det-helhetlige-arbeidet/>

Modell: Oppstartsmøter

Individnivå: Bærum kommune i Akershus fylke

Beskrivelse:

Målgruppen er ungdommer som er i barnevernet og som trenger nye tiltak eller bedre tiltak.

Alle som ønsker det kan få oppstartsmøte – oppstartsmøte er starten/undersøkelsen i en barnevernssak. Oppstartsmøter er møter der de involverte unge selv skal kunne få være med på å utforme sine tiltak fra start. I oppstartsmøtet samler man, i samarbeid med brukeren, de personene som ungdommen selv kan tenke seg kan bidra positivt for sin egen utvikling. For de yngre brukerne er ofte foreldrene med på å bestemme hvem som skal delta i oppstartsmøtet.

Modellen tar utgangspunkt i å benytte de unges nettverk, både sosiale nettverk og hjelpe-nettverk, som ressurs for å finne mest mulige hensiktsmessige løsninger. Oppstartsmøter inkluderer ofte et bredt spekter av personer for å finne ut hvem som er best egnet til å støtte ungdommene videre. Videre hvem som kan gjøre hva og til hvilken tid. Kontinuerlig skal det fokuseres på personer eller aspekter den unge selv mener er viktig for dem og deres situasjon.

Start/slutt: I Bærum kommune 2004. Pågår.

Samarbeidsparter: Det vil være de instansene/etatene som ungdommen og barnevernet beslutter å ha med.

Personell: Ansatte i kommunene

Finansiering/økonomi: Gjennom barneverntjenesten.

Rapport/dokumentasjon/:

Informasjon om Bærum kommunes bruk av nettverksmetodikk finnes på denne nettsiden: <https://www.baerum.kommune.no/Documents/Barnehager/Barnehagekontoret/Kvalitetsutvikling/Hefte%20-%20Sammen%20for%20barn%20og%20unge%20i%20B%C3%A6rum%20.pdf>

Rapport: Winsvold, Aina (2010) Første fase av evalueringen av kommuneprosjektet: Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge. NOVA.

Ansvarlig instans:

Navn: Barneverntjenesten i Bærum kommune

Adr.: Brynsveien 88 A, 1304 Sandvika

Kontaktperson: Elisabeth Strøm

Tlf.: 67 50 68 00

Email: heidi.torp@baerum.kommune.no

Hjemmeside: <http://www.ks.no/portaler/Sammen-for-barn-og-unge/Aktuelt/I-Barum-er-nettverksmotet-en-del-av-det-helhetlige-arbeidet/>

Modell: Nettverksmetoden «FlipOver»

Individnivå: Stjørdal/ Trondheim i Sør-Trøndelag og Bydel Grorud i Oslo.

Beskrivelse:

Målgruppen er ungdom i alderen 13 til 18 år med rus og eller atferdsproblematikk. Det er et helkommunalt tiltak og går helt utenom det statlige barnevernet. Innenfor denne modellen blir nettverksmøter, familieråd og ungdomskontrakter benyttet. Målsettingen er å få en rask tverrfaglig intervensjon rettet mot unge i risikozonen. Både gjennom å skape en felles forståelse for viktigheten og mulighetene ved å jobbe tverrfaglig, samt skape et felles ståsted for ansatte ved å jobbe i henhold til en systematisk metode. Sentralt for modellen er den unges brukermedvirkning. Dette betyr at den unge selv får ansvar for videre utvikling, og at et nettverk blir mobilisert etter den unges ønske.

Intensjonen er å kunne intervensere i løpet av kort tid når man oppdager en ungdom i risikozonen. Her skal man ta kontakt med foreldrene og ungdommen og initiere et møte, samt samle mest mulig ressurser. Det er så et krav om at handling skal iverksettes etter første møte, enten tiltak fra for eksempel barneverntjenesten eller et privat nettverk. Den unge får en avgjørende rolle i å jobbe frem sitt eget tiltak innenfor det tema som behandles – ut i fra hvordan den unge selv beskriver det som er de voksnes bekymring. Denne egne beskrivelsen legger grunnlaget for møtet. Deretter vil ungdommen, sammen med den ansvarlige for FlipOver, invitere deltagere til et lag som skal bidra i den unges endringsprosess.

Metoden er teoretisk forankret i Bronfenbrenners (1979) systemøkologiske teori. Man har estimert at man jobber aktivt med modellen Flipover fra ett halvt år til ett år. I Stjørdal har man opprettet en egen prosjektstilling for innføring og bruk av metoden.

Start/slutt: Metoden FlipOver ble startet opp i 2004 i Trondheim. Implementert i Bydel Grorud i 2005. Pågående.

Samarbeidsparter: I Trondheim Fosterhjemstjenesten Trøndelag Sør (Bufetat region Midt - Norge).

Personell: I Trondheim er det et team på fem personer som jobber med denne metoden i 20–30 prosent av stillingen. Til enhver tid er det cirka 25-30 ungdommer i tiltaket.

Finansiering/økonomi: Regnes som barnevernstiltak.

Rapport/dokumentasjon/:

Beskrevet i rapport: Kristofersen, L.B., Sverdrup, S. Haaland, T., Andresen, I.-H. W. (2006) *Hjelpetiltak i barnevernet – virker de?* NIBR-rapport 2006:7. p 127-128

Beskrevet i rapport: Schjelderup et al (2005) *Nye metoder i moderne barnevern*. Bergen: Fagbokforlaget. p 41,100,105

Ansvarlig instans:

Navn: Væmesregionen barneverntjeneste

Adr.: Kjøpmannsgt 9. 7501 Stjørdal.

Kontaktperson: Sissel Austheim

Tlf: 74 83 37 33

Email: Sissel.Austheim@stjordal.kommune.no

Hjemmeside: <https://www.stjordal.kommune.no/Tjenestebeskrivelser/Sider/Barnevern.aspx>

Individnivå: Har vært virksom i Bergen, Rogaland og Oslo, med hovedkontor i Bergen

Beskrivelse

New Page la i mars 2011 ned sin virksomhet på grunn av økonomi. New Page begynte som et samarbeidsprosjekt mellom Utekontakten i Bergen kommune og basketklubben Ulriken Eagles i 2000. Selve samarbeidet med en basketklubb har vært et sentralt element i den modellen New Page har benyttet. Den bygger på en amerikansk utviklet metodikk, og har vært rettet mot å gi individuell oppfølging til ungdom med kjent problematferd. Målgruppen var unge med minoritetsbakgrunn i aldersgruppen 13–18 år, som ble fulgt opp av barnevernet. I gjennomsnitt varte oppfølgingen av den unge i omlag to år, med om lag 10 til 40 timers individuell oppfølging per uke. New Page hadde cirka 100 ungdommer under oppfølging per år.

Modellen gikk ut på å etablere en tett og god relasjon til ungdommene, noe som ble sett på som et nødvendig utgangspunkt for å skape positive sosiale endringer. De som jobbet med ungdommene ble kalt stifinnerne. Hver stifinner hadde ansvaret for et lite antall ungdommer, for nettopp å få tid til å knytte gode relasjoner, kunne gi tett oppfølging, omsorg og sosial trening. Nære bånd til andre mennesker blir ansett å være en av de viktigste årsakene til at en person ikke vil ønske å bryte normer og regler.

Modellen har gått ut på å lytte og møte de unge på en åpen og fordomsfri måte, samtidig som man kombinerte dette med å komme med forslag på alternative perspektiver, støtte dem i møte med politi og andre instanser, og å bistå rundt praktiske gjøremål. Dette krevde både stor fleksibilitet og engasjement hos stifinnerne. Undersøkelser viste at for ungdommene var det positivt å slippe å bli møtt med autoritære holdninger.

Start/slutt: Tidlig 2000 – lagt ned mars 2011.

Samarbeidsparter: Barnevernet, relevante instanser, Ferd Sosiale Entreprenører.

Personell: ca. 60 ansatte

Finansiering/økonomi: Ferd Sosiale Entreprenører, Trond Mohn, Kavlifondet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Scheiblers legat og flere kommuner. Omsatte i 2008 for 27 millioner kroner.

Rapport/dokumentasjon/:

Masteroppgave: Moen, M. (2006) *Ungdommer i drift - etnisk minoritetsungdom om marginalisering, sosiale møter og omsorg*. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.

Tilgjengelig på nettsiden:

<http://www.newpage.no/assets/files/Rapporter/Masteroppgave%20i%20sosiologi.pdf>

Prosjektrapport: Espelid, M. *New Page Project -et volds- og kriminalitetsforebyggende prosjekt. 1999–2002. Et samarbeidsprosjekt mellom Utekontakten i Bergen og Ulriken Eagles*.

Tilgjengelig på nettsiden:

<http://www.newpage.no/assets/files/Rapporter/New%20Page%20prosjekt%20rapport%20-%202002.pdf>

Informasjon: Espelid, M., Irgan, T. *Livbøyer – Nye utfordringer i forebyggende arbeid blant gutter med innvandrerbakgrunn*. Tilgjengelig på nettsiden:

<http://www.newpage.no/assets/files/Rapporter/Livboyer.pdf>

Ansvarlig instans:

Navn: New Page

Kontaktperson: Marco Elsafadi

Hjemmeside: <http://www.newpage.no/>

4 Erfaring og implementering

I dette kapittelet skal vi oppsummere erfaringer gitt i intervjuer og i skriftlige rapporteringer fra sentrale aktører som jobber med å nå utsatte barn og unge. Videre vil vi vise til muligheter og fallgruber ved implementeringen.

Modeller på individnivå og systemnivå vil ofte være basert på å bygge opp selvtillit og øke den sosiale kapitalen, en slik utvikling kan også føre til økt deltakelse på samfunnsnivå. Innenfor alle de tre nivåene er erfaringene med tilnæringsmåter overfor utsatte barn og unge forholdsvis like. Faktorer som blir ansett å være vesentlige for å få utsatt ungdom til å delta, er trygge relasjoner basert på kontinuitet og stabilitet, samarbeid mellom organisasjoner og instanser, å arbeide aktivt for å nå de unge innenfor ulike arenaer. Unntaket er ved ekspertmøter der man kun møtes én gang. Da er gode forberedelser viktige.

4.1 Sentrale aktørers erfaringer

Trygge relasjoner gjennom stabilitet og kontinuitet

Alle modellene vi har funnet på individnivå har hovedvekt på brukermedvirkning i form av tett oppfølging og nære relasjoner. Viktigheten av trygge relasjoner og stabil kontakt med en voksenperson er også noe som blir fremhevet i forskningen (Kristiansen & Skårberg 2010). NOVAs evaluering av utviklingsarbeidet «Utsatte unge 17–23 år i overgangsfaser» avdekket et viktig skille mellom kommuner som satset på generelle ungdomstiltak og kommuner som prioriterte spesifikke, individuelle tiltak knyttet til en utvalgt gruppe. Evalueringen viste at informantene stort sett var fornøyd med tiltakene i begge gruppene, mens de individuelle tiltakene var de mest vellykkede (Kristiansen & Skårberg 2010:7). Det mest fremtredende suksesskriteriet var når utsatte unge ble fulgt opp av en kontaktperson; ofte kalt en *Los*. En *Los* er en person som er tilgjengelig, lyttende og i fellesskap med den unge kunne komme frem til løsninger for han eller henne.

Noen modeller kan være mer indirekte rettet mot å sikre medbestemmelse og medinnflytelse i forhold til de unges underliggende

problemer. Gjennom å støtte de unge i å se seg selv og sin situasjon fra et annet perspektiv, vil de indirekte få en mulighet til å påvirke sin situasjon. Noen modeller, som for eksempel oppsøkende ungdomsarbeid, lunsjgrupper og gatemegling, har ofte dette utgangspunktet. Gjennom slike modeller får de også beveget seg mellom individ og systemnivå. Det vil si at de utvikler kanaler slik at de kan få fremført sine meninger som gruppe. De som jobber med de unge på denne måten ser at gode relasjoner med målgruppen, og tett oppfølging ofte fører til at den unge får utvidet kontaktnett og at det er mulig å få til medinnflytelse fra denne gruppen. Det er vanlig at man starter opp tilbud ut fra hva de unge selv ønsker og så utvikler tilbudene i samarbeid med de unge.

Forslagene fra prosjektgruppen for «Ungdom i svevet», der blant annet DUE-modellen og PALA inngår, går først og fremst ut på at man bør øke kunnskapen om fremgangsmåter for oppsøkende arbeid og ta disse aktivt i bruk for å komme i kontakt med utsatt ungdom. Deres vurdering er at i dette arbeidet er både det å kartlegge og hente inn kunnskap, sentralt. Man må kontinuerlig vurdere den nåværende praksis for deretter å legge videre strategi ut i fra det. For å benytte de relasjonene som er bygget opp, er det viktig med langsiktige tiltak, og gjerne tiltak som kvalifiserer den unge til å delta i stadig større grad. Videre anbefaler de at man fra starten av et prosjekt, eller ved innføring av en modell, tilrettelegger for en videreføring av arbeidet. Man bør også i en tidlig fase klargjøre hvordan man tenker seg en «styrt avvikling» etter endt prosjektid. Ekstra innsats fra offentlig eller privat sektor er ofte nødvendig, og samarbeid mellom ulike etater og faggrupper er ofte helt sentralt. Ofte behøver man ekstra og stabile ressurser for å nå og opparbeide tillitt til målgruppen. Det har vært uttrykt skepsis til å innføre modeller på prosjektbasis, da de unge trenger stabilitet for å kunne nyttegjøre seg sin rett til brukermedvirkning. Det er ofte nødvendig å bruke lang tid på å bygge opp gode relasjoner og kompetanse.

LOSU, som har erfaring fra å arbeide langsiktig med utsatte unge, mener at det kvalifiserende elementet er innbakt i systematiske prosesser som tar tid. Der vil personene, i møte med de profesjonelle feltarbeiderne, gjennomgå endrings- og bevisstgjøringsprosesser som gjør at de får et eierforhold til prosessene. Det fører til at de unge opplever det som skjer som

en egenerfaring som er fordelaktig for dem selv (skriftlig intervju LOSU, mars 2011).

LOSU understreker at når det gjelder de mest sårbare unge¹, det vil si de som ikke har tatt kontakt med hjelpeapparatet eller som hjelpeapparatet selv ikke klarer å få en god relasjon til, finnes det svært lite «hokus pokus-metoder» når det gjelder medinnflytelse og representasjon. Først og fremst gjelder det å etablere kontakt, deretter å oppnå tillit hos målgruppen. Når dette er oppnådd, må tiltak og den videre tilnærmingen som regel skreddersys til den enkelte, noe som kun skjer gjennom brukermedvirkning og ungdommenes medinnflytelse og medbestemmelse. Man har erfart at planmessig relasjonsbygging, der man også tar i bruk den innflytelse ungdommer har på andre ungdommer, kan endre ungdommers holdninger i en positiv retning. Inkludering og involvering av den unges sosiale nettverk kan både være identitetsskapende og gi den enkelte mulighet til innflytelse i samspill med signifikante andre (ibid.).

Også i Sverige er deler av diskusjonen om unges medinnflytelse blitt forskjøvet fra å handle om strukturer for innflytelse, til å fokusere på en mer lydhør og sensitiv måte å forholde seg til de unge på (jf. Ungdomsstyrelsen 2010:437-438). Trenden at unges medinnflytelse går i retning av individuell påvirkning, som finner sted innenfor relasjonen mellom unge og veiledere/lærere/ledere, medfører at de voksnes demokratiske kompetanse og lydhørhet blir en avgjørende faktor for reell medinnflytelse og medbestemmelse. Dette blir ansett å være en positiv utvikling, men innebærer også risiko for at unge med svake ressurser eller som ikke har gode relasjoner med ressurssterke personer, kan falle noe utenfor og få mindre medinnflytelse. Denne gruppen kan fordre fastere strukturer for medinnflytelse.

Samarbeid mellom støttespillere

På samfunnsnivå er samarbeidet mellom ulike organisasjoner og instanser av stor betydning for å mobilisere ungdom som ikke er organisert. Også på systemnivå vil både de unge selv og tilretteleggende organisasjoner, som regel ha et tett samarbeid med relevante andre, både organisasjoner og myndigheter.

¹ Estimert av LOSU til å utgjøre 2–4 prosent av ungdomspopulasjonen.

Ikke minst er dette viktig når man skal komme med innspill til beslutningstakere og innflytelsesrike grupper. Blant andre Forandringsfabrikken, Barneombudet, Redd Barna, og Røde Kors benytter seg av høringer eller møter med unge, gjerne gjennom ulike aktiviteter i det lokalsamfunnet de bor i. Disse organisasjonene har utviklet verktøy både for å få fram erfaringene til de unge og for hvordan man skal gå frem for å få frem sine meninger. Samarbeidet skjer gjerne med spesifikke organisasjoner, myndigheter, hjelpeinstanser, eller med mer generelle kanaler som skoler og ungdomsråd og andre.

For å rekruttere unge til fora der de kan øke sin medinnflytelse, kan det være en stor fordel med samarbeid mellom blant andre ressursentre, utekontakter, gatemeglingsprosjekt, skoler og ungdomsklubber. På individnivå vil det ofte være nødvendig for støtteapparatet rundt den unge å samarbeide med andre som har kontakt med den samme ungdommen. Noen ganger vil et samarbeid mellom ulike etater og faggrupper være helt sentralt. LOSU er kritiske til at det er vanskelig å få til samarbeid rundt utsatte eller sårbare grupper i et forebyggende perspektiv, før det blir en sak for barnevern eller når de først har droppet ut av skolen. Mangel på et slikt tidlig samarbeid kan ofte føre til at det blir en svært vanskelig og langdryg prosess å gjenetablere relasjoner som fører frem til gode tiltak. Videre vil det for ungdommenes del kunne være positivt med økt samarbeid med andre som befinner seg i lignende situasjoner. Dette kan være av stor betydning både for å få økt kunnskap og bevissthet, samt for å få større legitimitet for sine krav.

I Sverige har de opprettet det nasjonale nettverket «Nationella Nätverket för Ungas Inflytande (NUNI)»², som er et støttende nettverk for kommuner som vil utvikle sitt arbeid med unges deltakelse og innflytelse. Nettverket bidrar til at man kan dra nytte av hverandre – med tilgang på eksempler, strategiske dokument, tips om aktuell forskning, kurs, opplæring etc. Dette kunne med fordel også ha blitt satt i gang i Norge.

Å nå de unge på ulike arenaer

For å fostre demokratiopplæring er det viktig med innsats på flere arenaer. Ulike interessegrupper, ekspertgrupper, ungdomsråd og andre, benytter

² <http://www.nuninatverk.se/>

forskjellige virkemidler for å nå utsatte grupper. For å sikre utsatte unges rett til medinnflytelse og medbestemmelse bør man påse at man legger til rette for både «vote» og «voice». På samfunnsnivå hadde BURO erfaringen at det er nødvendig å drive både med generell demokratiopplæring og de mer individuelle tiltakene på individ- og systemnivå (intervju BURO feb. 2011). Det finnes flere kanaler der unge kan få en mulighet til å gjøre sin stemme hørt uten at disse nødvendigvis er rettet til spesifikke grupper. I ungdomsråd generelt er det avgjørende at de unge motiveres ved «at det er godt samspill internt i rådet, at de opplever å få stilt spørsmål og være involvert i saker de mestrer og evner å forstå, at de blir utfordret, at de ser saker som er relevant for flere enn bare dem selv i en større sammenheng, og at de får gjennomslag for saker politisk» (ibid.). Nettopp gjennom å være et organ for alle har de også potensial til å være et organ for utsatte unge. For å kunne nå de utsatte gruppene er det viktig å ha stabile ungdomsråd som henvender seg til bredden av ungdommer. Samtidig som man må gjøre ekstra innsatser for å få med de utsatte unge. San Francisco Youth Commissions modell, der man har faste representanter fra helt spesifikke ungdomsgrupper, gir mulighet for bred deltakelse. Der er også utsatte grupper sikret representativitet, selv om det vil være de sterke også innen gruppen som representerer.

BURO har også gode erfaring med å ha faste representanter fra ulike organisasjoner og ungdomsråd (ibid.). Dette har bidratt til at flere perspektiv kommer med i diskusjonene. De har videre erfart at de unge blir lettere engasjert når man har synlige og gode møteplasser for all slags ungdom. Men for at de utsatte unge skal motiveres til å delta i slike fora, fordrer det at de må få tilbakemelding på at deres mening teller. Enkeltarrangementer er også en metode for å nå utsatte grupper og kan være en inngangsport for å få dem til å delta i faste råd og utvalg og bli engasjert på mer regelmessig basis. BURO har også positive erfaringer med gruppesamlinger, men dette fordrer også mye forberedelse og tid. «Dette må gjøres både gjennom å sette av tid, oppfordre til deltagelse, initiere tematiske høringer og bidra med ressurser til gjennomføring. I tillegg, når barn og unge ikke er vant til å bli spurt, hørt og tatt på alvor i det daglige, kreves det mye tid og dyktig tilrettelegging fra trygge voksenpersoner. Ved høringer for etniske minoriteter er det av stor verdi å ha fasilitatorer og voksne med en etnisk ikke-norsk bakgrunn» (ibid.).

Skolen bør i større grad legge til rette for utsatte ungdommers medinnflytelse og medbestemmelse. Skolene er pålagt opplæring i elevdemokrati blant annet ved at alle elever får anledning til å stemme på elevråd. Men en av utfordringene er at det oftest er de mest populære og taleføre elevene som velges, som i andre fora på samfunnsnivå. De representerer ikke alltid de utsatte gruppens interesser. Grad av medinnflytelse og medbestemmelse varierer også mye, fra nesten ingen reell påvirkning, til at elevene får ansvar og aktiv medvirkning i skolens styre og stell gjennom ulike råd. BURO pekte på at i skolen har man anledning til å styrke muligheten til ulik representativitet i elevrådene slik at også utsatte grupper får sin stemme hørt. Blant annet kan skolene styrkes i metoder som fremmer saker for elevrådet og skolens ledelse fra alle grupper av elever fra ulike klasser. En grunnholdning er at elever som av ulike grunner ikke deltar eller ikke ønsker å delta i råd og utvalg, likevel har rett til å bli hørt. Samtidig er det viktig å påse at kvotering eller annen særskilt utvelgelse ikke bidrar til stigmatisering.

I Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets rapport fra 2009 ser man for seg et bredt spekter av deltakelsesarenaer, der nettopp lokale demokratiformer, dialogarenaer, ungdomspanel og prosjektbasert deltakelse gir mulighet for at ulike og skiftende ungdomsstemmer kan bli hørt. Samtidig er det svært viktig med oppsøkende virksomhet overfor utsatte grupper for at de skal delta og kunne sikres medinnflytelse og medbestemmelse. Utekontaktene ser ut til å ha en sentral rolle for å kunne sikre at sårbare grupper blir representert. Ekspertgruppen nedsatt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, foreslår at man eventuelt kan gi utekontaktene en spesiell posisjon som de utsattes representanter. Uformelle samhandlingsformer er viktige i slike sammenhenger. Det er viktig med ulike tilpassede alternative modeller som kan motvirke den generelle nedgangen i deltakelse blant unge, der oppslutningen i tradisjonell organisering har vært nedadgående de senere årene. Forskning har pekt på at unge i dag, som ønsker å påvirke, ofte foretrekker andre kanaler for innflytelse enn de tradisjonelle (Ødegård 2009).

Generelt er det selve innholdet i deltakelsen som er avgjørende for at reel medinnflytelse og medbestemmelse finner sted, ikke overgripende strukturer. Kjennetegnende for modeller som henvender seg til utsatte barn og

unge, er at det er avgjørende å bygge på de relasjonene som oppstår på individnivå. Elementer som er avgjørende er blant annet: holdninger, ikke-verbal kommunikasjon, type av informasjon og at det er en fleksibel modell, tilpasset alder og sak.

På individnivå er det tydelig at brukeren bør involveres i stor grad i beslutninger som gjelder ens eget liv. På systemnivå har man svært mye verdifull kunnskap å hente ved å involvere de spesifikke gruppene i en prosess. På samfunnsnivå er det mer komplekst, da man også er avhengig av generelle ungdomsperspektiver, og at man ofte baserer seg på å stemme frem resultatet, altså gjennom «vote». Både «vote» og «voice» som tilnæringsmetoder ser ut å være nødvendige for å sikre deltakelse av utsatte unge og dermed styrke et representativt demokrati.

4.2 Implementering

Hvilken overføringsverdi har modellene til kommuner og tjenester? Hva skal til for å kunne spre kunnskapen? Modellene som er presentert skiller seg fra hverandre både med hensyn til hvilket nivå utsatte grupper får medbestemmelse og ut fra hvor detaljert modellene er beskrevet.

Noen modeller er relativt generelle og kan forholdsvis enkelt tilpasses lokale behov og ressursmessige forutsetninger, så lenge grunnprinsippene opprettholdes (for eksempel Barnevernsproffene). De fleste modellene har imidlertid grundige framgangsmåter og verktøy knyttet til seg som i stor grad må følges ved implementering av modellen (for eksempel: Familieråd og Ungdomsstormøte). Slike modeller bygger på en grundig gjennomarbeidet metodikk og vil neppe gi utsatte unge samme mulighet til å fremme sine syn og få medbestemmelse om vesentlige deler av strukturen endres.

Et prisipp er at lokal tilpasning vil være en forutsetning for å implementere de fleste av modellene. Samtidig er det vesentlig at grunnprinsippene i modellene opprettholdes og de tilhørende verktøy benyttes. Uten dette kan en modell lett absorberes inn i gamle, kjente måter å forholde seg til unges medvirkning. Satt på spissen blir det bare navnet som endres, mens de unge i realiteten ikke får utvidet sin mulighet til å bli hørt, medvirke eller beslutte.

Et annet viktig prinsipp ved implementering er forankring. Forankring må både skje fra toppen og ned og nedenfra og opp. For at en modell skal ha legitimitet kreves både en aktiv støtte fra toppledelsen i administrasjonen (kommunen, organisasjonen), samtidig må implementeringen være forankret hos medarbeiderne i organisasjonen/ kommunen som jobber direkte med ungdommene. Med det menes at den må være knyttet til konkrete oppgaver eller problemområder som trenger å forbedres, styrkes eller endres. Både brukerne og andre medarbeidere må se at modellen har verktøy som de ønsker å benytte for å skape en endring. Organisasjonsstrukturen må være tydelig, der alle som medvirker på ulike nivå, vet hvem de har å forholde seg til.

Et tredje prinsipp er at implementering oftest er en kontinuerlig prosess. Det kreves gjentatt opplæring og rettleiding av nye og gamle medarbeidere. Det er ikke uvanlig at personer har sin egen måte å gjøre ting på. Noen ganger kan dette være i overensstemmelse med modellen, men andre ganger fører det til at innholdet forsvinner og blir underordnet den enkeltes forståelse og kompetanse. Ting blir gjort på enkleste måten, isteden for ut fra modellen. Dette kan redusere utsatte gruppers mulighet til økt medinnflytelse og medbestemmelse.

Uansett hvilken modell som velges, krever implementering og drift ressurser i form av tid, penger og personer. For utsatte barne- og ungdomsgrupper blir kontinuitet og stabilitet framhevet som viktige hjørnesteiner om de skal ha mulighet til innflytelse og medvirkning. Forankring ovenfra er derfor viktig også i forhold til forutsigbarhet i ressurstilgang.

5 Avslutning

I innledningen ble det stilt flere spørsmål som vi avslutningsvis kort vil kommentere: 1. Hva skal til for å øke utsatte unges medbestemmelse og medinnflytelse; 2. Hva karakteriserer modeller som kan gjentas og implementeres i andre kontekster; 3. Er modellene tilstrekkelig dokumentert og evaluert til å trekke klare konklusjoner; 4. Hvordan kan modeller på ulike nivåer fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt; 5. Kan modeller på et lavere nivå gi et insitament til å videreutvikle demokratisk medinnflytelse på samfunnsnivå?

5.1 Hva skal til for å øke utsatte unges medbestemmelse og medinnflytelse?

Som sagt er det relativt få modeller som spesifikt er innrettet for å bidra til å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant de utsatte unge. For å sikre en slik deltakelse krever det ofte omfattende ressurser og tilretteleggelse. En av vanskelighetene som må overkommes, er at utsatte unge har helt forskjellige utgangspunkt og forskjellige behov. Selvbildet til utsatte unge kan på ulik måte virke inn og gi liten mestringsfølelse i vanlige situasjoner. Dette er det viktig at hjelpetjenester/NGO-er er seg bevisst, og eventuelt kompenserer for i utformingen av ulike modeller.

Når man benytter begrepet *utsatte barn og unge* kan dette inkludere ulike typer av marginalisering. De unge dette gjelder har ofte i utgangspunktet et begrenset nettverk og dermed ingen felles, naturlig plattform for å organisere seg i interessegrupper eller pressgrupper for endring av felles situasjon. Dette fører til at man innenfor modellene er avhengig av individuelle, situasjonsbetingede og ofte svær varierte fremgangsmåter.

Det at mange også befinner seg utenfor ordinære maktkanaler og ikke deltar i ordinære foraer, forvansker også arbeidet med å nå målgruppen. Først og fremst er det viktig med oppsøkende arbeid for å nå målgruppen, samt samarbeid på tvers mellom ulike etater, organisasjoner og tiltak som er i kontakt med ungdommene. Deretter er det viktig med overføring av

informasjon og kunnskap. Brukermedvirkning forutsetter at kommunikasjonen fra start må gå begge veier. Erfaringer tilsier at det som er mest avgjørende for å sikre utsatte unges medbestemmelse og medinnflytelse, er kontinuitet, stabile, gode relasjoner og fleksibilitet. For medinnflytelse må modellene åpne for medvirkning i både prosesser og løsninger. Den enkeltes engasjement og involvering er oftest knyttet til at medbestemmelsen anses som relevant for en selv og andre. Med utgangspunkt i at egne livserfaringer kan snus til en kompetanse og ressurs, kan den unge gjennom medbestemmelse bidra til endring for andre og/eller reelt kunne influere på egen fremtid.

5.2 Hva karakteriserer modeller som kan gjentas og implementeres i andre kontekster?

De fleste modeller vi har funnet kan gjentas og implementeres i andre kontekster. Det som er viktig er at de i sitt utgangspunkt er fleksible. Lokal tilpasning er en forutsetning for å kunne implementere modellene. Ved gjennomføring må implementeringen være godt forankret på alle nivåer. Det finnes flere eksempler på mislykkede prosjekter for å øke utsatte unges medinnflytelse og medbestemmelse. Noen faktorer som har blitt trukket frem, er bruk av kortvarige prosjekter ved implementering av modellene, ofte med ekstern finansiering. På forhånd fastlagte finansielle rammer kan begrense kontinuitet og stabilitet. En annen innvending er at man i liten grad får mulighet til å prøve ut om modellen kan implementeres i eksisterende organisasjon fordi det etableres en egen prosjektorganisasjon. Det vil si at prosjektet ikke blir ordentlig forankret i de strukturene som allerede eksisterer. Ytterligere erfaringer er at gode prosjekter kan stoppe opp fordi rammebetingelser ikke er til stede for å videreføre tilbudene innenfor ordinære budsjetter.

Ved selve implementeringen av modellene er mangel på tid, ressurser, motivasjon og trygghet, samt for liten kompetanse, risikofaktorer for at deltakelsen ikke vil resultere i reell medbestemmelse og medvirkning.

5.3 Er modellene tilstrekkelig dokumentert og evaluert til å trekke klare konklusjoner?

Det finnes flere modeller som er evaluert og dokumentert. Dette gjelder i særlig grad de modellene som har vært implementert som en del av forsknings- og utviklingsprosjekter. Noen av modellene har blitt eksternevaluert (av forskningsinstitutter eller konsulentfirmaer), andre har blitt intern-evaluert (av egen kommune eller frivillig organisasjoner) eller annen instans som er mer direkte involvert. Samtidig finnes det flere modeller som ikke har blitt evaluert. Håndbøkene og verktøykassene som er utviklet av fasiliterende organisasjoner, har blitt prøvd ut gjennom mange implementeringer på systemnivå, og bygger på tilbakemelding fra de unge selv. Vi tar imidlertid det forbeholdet at vi ikke hatt anledning (tid) til å gå kritisk gjennom evalueringsmetodikken for de enkelte modellene.

5.4 Hvordan kan modeller på ulike nivåer fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt? Kan modeller på et lavere nivå gi et insitamant til å videreutvikle demokratisk medinnflytelse på samfunnsnivå?

Nivåene modellene opererer på, overlapper hverandre. For eksempel kan modeller for medvirkning og medinnflytelse på samfunnsnivå berøre områder på systemnivå, og direkte eller indirekte gi effekter på individnivå. På samfunnsnivå *kan* man gjennom å benytte generelle modeller for medinnflytelse og medbestemmelse nå utsatte barn og unge. Tilsvarende kan brukermedvirkning på individnivå legge grunnlaget for medvirkning på systemnivå og medinnflytelse på samfunnsnivå.

I beskrivelsen og evalueringene av modellene er det gjennomgående enighet om at man ser flere positive ringvirkninger av å åpne for medinnflytelse og medbestemmelse både i prosesser og *løsninger*. Det ene fordrer ofte det andre. Det kan videre være en selvforsterkende effekt. Ved å legge til rette for brukermedvirkning for utsatte grupper på et nivå, kan man igjen forsterke muligheten og ønsket om medinnflytelse på andre nivå.

På individ- og systemnivå kan man legge grunnlaget for å øke motivasjon og selvtilliten til å ville delta på samfunnsnivå. Ikke minst er kunnskap

og tilgang til informasjon avgjørende her. Den sosiale betydningen av nettverk, nye relasjoner, å diskutere og lære av hverandre, kan være vel så viktig for individene som politisk innflytelse som går på å utfordre eksisterende kunnskap eller posisjoner og forandre noe. Hverdagsinnflytelse betyr mye for utsatte grupper.

For å fremme utsatte unges medinnflytelse og styrke deres rett til å bli hørt, må det legges til rette for at deltakelsen skal kunne finne sted på flere ulike arenaer. På alle nivåer er motivering og målrettet rekruttering en forutsetning for deltakelse. Det krever ekstra innsats på flere plan for å nå utsatte unge, og motivere dem til å delta. For å sikre representasjon av ulike grupper, kan man videre forankre kvotering i strukturer. Dette har flere positive effekter ved å inkludere deres perspektiv(er), behov og alternative løsninger. Samtidig blir det pekt på betydningen av bevissthet om risikoen for stigmatisering: at man ikke bidrar til (økt) stigmatisering av en gruppe gjennom utvelgelse på særskilt grunnlag. Utvelgelse av unge med en spesiell erfaringsbakgrunn har alltid en mulighet for å gi økt stigmatisering, men kan også redusere den: Gjennom å møte likesinnede med ulike parallelle erfaringer, kan de unge gis en opplevelse av ikke å stå alene. Samtidig får de mulighet til å bli tatt på alvor på måter som indirekte eller direkte kan påvirke deres egen og andres situasjon.

Selv gode modeller krever kompetente personer for å fungere. Hvor omfattende og reell deltakelsen faktisk er, vil alltid være avhengig av aktørene, både voksne og barn. For at barn og unge skal oppleve at deltakelsen er meningsfylt, er det avgjørende at innflytelsen er reell, uansett hvilket nivå den er på og uansett om man agerer som gruppe eller individuelt.

Gode modeller for medinnflytelse har en dobbeltfunksjon for utsatte unge. De bidrar både til å styrke unges demokratiske deltakelse i utviklingen av samfunn og nærmiljø, og samtidig vil deltakelsen være vesentlig for den enkeltes inkludering, selvforståelse og opplevelse av verdighet (Kristiansen og Skårberg 2010). Moshuus m.fl. (2010) påpeker at opplevd verdighet ofte bidrar til å øke inkluderingen og reduserer opplevd ulikhet og selvvalgt eksklusjon. Det finnes flere eksempler på at ungdom med mange 'trøblete' opplevelser kan få noe positivt ut av erfaringene gjennom å benytte egne

livserfaringer til å få til endringer. Større muligheter til å påvirke sin egen fremtid gir også en økt mestringsfølelse. Mestringsfølelser kan bidra til at utsatte unge får mer selvtillit, noe som er med på å ansvarliggjøre og motivere – som igjen skaper verdighet og en følelse av likeverd hos den unge. En kontinuerlig selvforsterkende effekt kan resultere i at verken ungdommene selv eller andre vil betegne dem som utsatte.

Summary

By ratifying the UN Convention on the Rights of the Child, Norway has committed to enhance young people's participation in decision-making processes. Although there are many models aimed at increasing young people's participation there are few that specifically target vulnerable youth, either in Norway or in other Western countries. The Norwegian Ministry of Children, Equality and Social Inclusion ordered a survey of models, and this collection presents the results of our search for such models.

With 'vulnerable youth' we refer to young people who are at risk of, or are in the process of becoming marginalized. This is considered to be negative process, where they as a consequence may find themselves outside of the ordinary power structures, and unable to acquire or make use of benefits that other people have from participation.

Our main aim is that the models included here will contribute to better services and new arenas where these youths can make their voices heard. Our intention is also that these models will inspire and guide municipalities and organizations in their efforts to include vulnerable youth, and show how vulnerable youth can participate in making decisions that effect them.

We have searched for models that primarily seek to ensure vulnerable youth increased participation three different levels. Models on the community level focus on the young person's co-determination / influence on their local environment. Models on the system level are organized to include vulnerable groups in discussions about their situation in order to develop the best arrangements for this group. Models on the individual level are aimed at increasing the individual user's involvement and co-determination, and to give the youth more control over their own life. On the individual level there is a special focus on the welfare services. The different levels often overlap each other in real life.

We did an extensive literature search of several national and international databases. Another method was to search for relevant projects and models through Google. We had contact with several relevant international networks, organizations, children's ombudsmen, and research institutes to find suitable

models. The most useful method was to use the so-called snow-ball method: Through contact with various organisations, involved people and project coordinators we gained knowledge about less known models.

There are very few models aimed at ensuring participation and amongst vulnerable youth in Western societies. In order to increase such participation there is a need for extensive resources, preparation and arrangements. Other important issues are continuity and stability, and good personal relations. Outreaching fieldwork is often necessary to reach the target group, as well as cooperation between several services is needed. To strengthen the voice of vulnerable youth there is a need to enhance their participation on several levels and on several arenas.

Some of the models presented here are quite general and can easily be adjusted to local conditions, as long as the basic principles are sustained. Most of the models are based on practices and tools which have to be followed when implementing the model. But to be able to implement the models locally adjustments are usually of immense importance, hence there is a need for flexible models.

The implementation must be anchored both at the top and the bottom levels of relevant administrations (top-down and bottom-up approaches). Active support from all levels is usually required. The implementation must also be treated as a continuous process, where finding the best suitable people to support the youth is just as important as the model.

Vulnerable youth often emphasize the importance: of relationships, meeting others with similar experiences, establishing social networks, gaining new knowledge, and having someone who pays special attention to their well being. These factors make it easier to challenge existing power constellations. Influence on their everyday life experiences is important for this group as for everyone else.

Some of the models have been evaluated, some have not. The tools and hand books developed by facilitating organizations have been tested through implementations on the system level in cooperation with the youth.

The presented models illustrate that what we call participation embraces very different processes. What type of involvement is found most appropriate depends on the objective, and on what level the actual participation take place.

Litteratur

- Angelin, A. (2010) Delaktighet blant unga utanför. I Ungdomsstyrelsen (red) *Fokus 10. En analys av ungas inflytande*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009) *Ungdoms fritidsmiljø, Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Utredning av ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008.
- Barne og likestillingsdepartementet (2007) *Føre var og etter snar – om ungdom, gjeng og kriminalitet*. Finnes på nettsiden:
http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barn%20og%20Ungdom/Erfaringshefte_BLD.pdf
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Rundskriv Q-0840 / 1994. Barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda.
- Bo, K.A. & Gehl, I. (2003) *Børnesamtalen*: Uden for nummer 6, 4. Årgang 2003. Finnes på nettsiden:
http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Udenfornummer/ufn6_boernesamtalen.pdf
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Browne, K. (2006) Voicing our views. *Child Abuse Review*. Volume 15. Issue 5, p 294 – 312. September / October 2006
- Brown, K. (?) Paying the Price: a consultation paper on prostitution. The Children's Society. Paper finnes på nettsiden:
http://www.nationalworkinggroup.org/system/datas/81/original/Paying_the_Price_-_Consultation_response_from_the_National_Youth_Campaign_on_Sexual_Exploitation.pdf?1255470120
- Checoway, B., Allison, T. & Montoya, C. (2005) Youth participation in public policy at the municipal level. *Children and Youth Services Review* 27:2005. 1149 - 1162
- ECPAT UK et al (2002) *More than one Chance! Young people in prostitution Speak Out*. The Children's Society, NCH, NSPCC, Barnardo's, London
- Eidsvåg, Eddi (2010) *Pøbelboka, pøbelprosjektet*. Cappelen Damm, Oslo

Erstad, O., Dalaaker, D. & Silseth, K. (2007) *Evaluation of the Youth community action programme 2000-2006 – Norway*. Institute for Educational Research, University of Oslo

Espelid, M.(...) New Page Project -et volds- og kriminalitetsforebyggende prosjekt. 1999–2002. Et samarbeidsprosjekt mellom Utekontakten i Bergen og Ulriken Eagles. Utekontakten i Bergen.

Espelid, M. & Irgan, T. (...) Livbøyer - Nye utfordringer i forebyggende arbeid blant gutter med innvandrerbakgrunn. Utekontakten i Bergen.

Falck, S. & Clausen S.E. (2006) Endrer familieråd barnas situasjon? En kvantitativ analyse av hvem de er og hvordan det gikk. I Falck, S. (red.)(2006) *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: p 87-111

Falck, S. & Vik, S. (2006) Fra resultat til veien videre. I Falck, S. (red.): *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: NOVA, s. 291-303

Falck, S., Havnen, K., Vik, S., Hyrve, G., Figenschow, W. (2006) Hva er familieråd? Modell og datamateriale. I Falck, S. (red.): *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: "Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge"*. NOVA Rapport 18/06. Oslo: NOVA, s. 15-41

Friberg, J. & Gautun, H. (2007) *Inkludering av etniske minoriteter i frivillige organisasjoner og i fotballag for barn og ungdom i Oslo*. Fafo-rapport 2007:16, Oslo

Gjertsen, P-Å. (2000) *Evaluering av unges medvirkning i prosjektet URBAN 2000*. Skriftserie Høgskolen i Sør Trøndelag Notat nr 2 – 2001.

Guldvik, I. (2000) *Deltakelse forutsetter innflytelse. En begrenset evaluering av prosjekter i for kommuner for å øke deltakelsen blant barn, unge, innvandrere og kvinner*. ØF-notat. Nr 01/2000

Hansen, E. (1995) *Elever kan sjølv. Evaluering av Utviklingsprogram om skolemegling*. Norsk Senter for barneforskning. Rapport 50.

Holden, K. (...) Med foreldre bak murene. Nettside med artikkel tidligere utgitt i Fontene: <http://www.fo.no/getfile.php/Filer/01%20FO-sentralt%20filer/Barnevernpedagogene/Artikkelsamling%202010/Kjersti%20Holden.pdf>

Hydle, I. & Hasund, I.K. (2007) *Ansikt til ansikt. Konfliktrådsmedling mellom gjerningsperson og offer i voldssaker*. Cappelen akademisk, Oslo

Hydle, I.(2007) *Gatemeglingsprosjektet i Oslo Røde Kors – en evaluering*. NOVA skriftserie 7/07.

- Knudtzon, L. & Tjerbo, T. (2009) *De unge stemmene. Innflytelsesorgan for barn og unge i kommuner og fylker*. NIBR-rapport 2009:34. Oslo
- Kristiansen & Skårberg (2010) *Sluttevaluering av utviklingsarbeidet Utsatte unge 17–23 år i overgangsfaser*. NOVA-rapport 14 / 10. Oslo
- Kristofersen, L.B., Sverdrup, S. Haaland, T. & Andresen, I.-H. W. (2006) *Hjelpetiltak i barnevernet – virker de?* NIBR-rapport 2006:7. p 127-128
- Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). *Klar for å bo alene*. Kan bestilles på www.barnevernsbarna.no
- Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). *Dine rettigheter*. Kan bestilles på www.barnevernsbarna.no
- Landsforeningen for barnevernsbarn (2007). *En verdig start på voksenlivet – en film om ettervern*. DVD finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet
- Mathisen, R. (2010) Mer enn å mestre. I *Fontene* 12/10
- Moen, M. (2006) Ungdommer i drift - etnisk minoritetsungdom om marginalisering, sosiale møter og omsorg. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo.
- Moldestad, B., Havik, T. & Backe-Hansen, E. (1998). *Barnets talsperson. En evaluering av ordningen med barnets talsperson*. NOVA og Barnevernets Utviklingsseier Vestlandet, Rapport nr. 4.
- Moshuus, G., Backe-Hansen, E., Kristiansen, E-H. & Suseg, H.(2010) *Verdighetsforvaltning i liv på grensen. En kvalitativ studie av barn og foreldre i familier med vedvarende lavinntekt*. NOVA-rapport 16/10. Oslo
- Ness, E. M. (...) *Rapport Prosjekt Alternative LæringsArenaer*. Rognan Ungdomsskole. Link til rapport via <http://www.fylkesmannen.no/hoved.aspx?m=29659&amid=3503658>
- NOU 2008: 15. Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll
- Nousiainen, L. & Piekkari, U. (2005) *Engagerade elever- en samverkande skola. Handboken för elevkårens handledande lärare*. Undervisningsministeriets publikationer 2005:36. Sverige
- Reime, M. A. (2008) *Den sårbare overgangen, om å flytte fra barnevernsinstitusjon til egen bolig*. Kirkens Sosialtjeneste
- Schjelderup et al. (2005) *Nye metoder i moderne barnevern*. Fagbokforlaget. Bergen
- Shier, H. (2001) Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation, in line with

- Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*, 15, 107-117. Wiley-Blackwell, UK.
- Skimmeli, M. (2000) *Medvirkning fra barn og unge i lokaldemokratiet. Kartlegging og analyse av barne og ungdomsråd i norske kommuner*. NTNU, Fakultetet for samfunns-vitenskap og teknologiledelse. Trondheim
- Skivenes, M. & Strandbu, A. (2005) Barn og familieråd. En analyse av det organisatoriske rammeverket for barns medvirkning i barnevernet. Norges Barnevern nr 3, 2005.
- Strandbu, A. (2008) Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosess? Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge/BUFdir 2008.
- Thomas, N. (2007) Towards a Theory of Children's Participation. *International Journal of Children's Rights* 15, p. 199-218.
- Thommesen, H. (2010) *DUE gjør ungdom interessert istedenfor interessant: evaluering av prosjektet Der ungdom er i Bodø kommune*. Universitetet i Nordland
- Thrana H. M. (2008) *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Ungdomsstyrelsen (2010) *Fokus 10. En analys av ungas inflytande*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10, p. 437-438
- Vandvik, G. (2007) *Håndbok i arbeid med barns medvirkning*. Redd Barna
- Vestel, V., Ødegård, G. & Øia, T. (2003) *Veien til makta og «det gode liv»? Evaluering av medvirkningsarbeidet blant unge i Porsgrunn kommune*. NOVA rapport 8/03. Oslo
- Winsvold, A. (2010) Første fase av evalueringen av kommuneprosjektet: Sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge. Oslo, NOVA.
- Winsvold, A. & Solberg, A. (2009) *Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling*. Nordisk markering av 20 års-dagen for FNs barnekonvensjon. Tema Nord 2009:577. Nordisk Ministerråd, København 2009
- Winsvold, A. (2004) Når arbeidende barn mobiliserer seg: En studie av tre unioner i Karnataka, India. Avhandling Lunds Universitet, Sverige
- Ødegård, G. (2009) *Motløs ungdom. Nytt engasjement i gammelt demokrati*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo